ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DÖNEM PROJESİ

TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİN KORUNMASI KAPSAMINDA ULUCANLAR CEZAEVİNİN MÜZEYE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

Neşe BALCI

TAŞINMAZ GELİŞTİRME ANABİLİM DALI

ANKARA
2013

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Dönem Projesi

TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİN KORUNMASI KAPSAMINDA ULUCANLAR CEZAEVİNİN MÜZEYE DÖNÜŞTÜRÜLMESİ

Neşe BALCI

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Taşınmaz Geliştirme Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

Tarihi çevre ve kültürel değerler hem kentlerin hem de o kentlerde yaşayanların geçmiş anılarını saklayan hafızalarıdır. Geçmişin bu hafızasının korunarak geleceğe aktarılması başta Devlet kurumları olmak üzere, yerel yönetimler ve diğer sivil toplum kuruluşları ile vatandaşların üzerine düşen önemli bir görevdir. Her karış toprağı geçmişten bir iz barındıran Türkiye'de koruma bilincinin gerçek anlamda oluşması 1970'li yıllara rastlar. Önceleri kişisel çabalarla başlayan koruma hareketi bu alanda örgütlenen sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler açısından da Tarihi Kentler Birliği'nin (TKB) kurulmasıyla bir ivme kazanmıştır. TKB'nin kurulması, kentlerde mevcut olan ve geçmişin izlerini ve hatırasını taşımasına rağmen bakım-onarımı ve korunması çoğu zaman belediyelere yük olarak değerlendirilen tarihi ve kültürel varlıklara olan ilgiyi artırmış ve koruma bilincinin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Tarihi Ankara Kalesi'nin eteklerinde yer alan ve 2006 yılında boşaltılan Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi, Cumhuriyetin ilk dönem kamu yapılarındandır. 1925 yılında inşa edilen bu yapı kompleksi aynı zamanda Türk siyasi tarihinin de belleği gibidir. Bir protokol ile Altındağ Belediyesi'ne tahsisi gerçekleştirilen Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi'nin müze, kültür ve sanat merkezine dönüşüm projesine ait avan, restorasyon ve mimari uygulama projesi TKB'nin düzenlemiş olduğu yarışmada TKB Danışma Kurulu Proje Büyük Ödülü'nü kazanmıştır. Altındağ Belediyesi tarafından restore edilen cezaevi, tarihi dokusu yenilenen Hamamönü Bölgesi ile uyumlu hale getirilmiş ve tarihi çevre ile korumaya güzel bir örnek oluşturmuştur.

Aynı zamanda belediyelere koruma bilincinin gelişmesi anlamında önemli bir katkı sağlamıştır. Belediyeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve çalışma duygusunu geliştirmiştir. Bu proje ile Altındağ Belediyesi ciddi prestij kazanmış ve her yıl bölgeye ziyaretçi sayısı artmıştır. Müzeye dönüştürülmesi sebebiyle bölgeye ekonomik olarak da katkı sağlayan bu örnek aynı zamanda kamu, yerel, özel sektör ve sivil toplum kuruluşu işbirliğinin en başarılı ve güzel çalışmalarından biri olmuştur.

Haziran 2013, sayfa 79

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, tarihi çevre, Altındağ Belediyesi, Tarihi Kentler Birliği, Ulucanlar Cezaevi.

ABSTRACT

Term Project

UNION OF HISTORIC TOWNS AND THE SCOPE OF PRESERVATION OF CULTURAL VALUES: THE CASE OF CONVERTED ULUCANLAR PRISON INTO A MUSEUM

Neşe BALCI

Ankara University
Gradvate School of Natural and Applied Sciences
Department of Real Estate Development

Supervisor: Prof. Dr. Ayşegül MENGİ

The historical environmet and cultural values that we have are to hide past memories of the cities as well as people who live in these cities. Transferring to the future that past memory by through preserving is foremost an impotant mission of public institutions also local governments, other NGOs' and citizens'. Preserving consciousness has occured in 1970s in our country which every inch of land that house a trace from the past. Previously, the conservation movement started by individual endeavors has gained a momentum organized with NGOs and in terms of local government by establishing of Union of Historical Cities. Establishing of UHC has contributed to preserving consciousness and increased interests to historical and cultural entities while the cities that are evaluated as a maintaining and preserving burden by local governments and municipalities.

Ulucanlar Central Closed Prison which was emptied in 2006 that is locating near the historical Castle of Ankara is one of the first public constructions of the our young republic. This complex of construction which built in 1925 can seem as a memory of Turkish political history. Preliminary restoration and architectural implementation project about museum, culture and art center that belongs to transformation project of Ulucanlar Central Closed Prison which is handed over by a official protocal to Municipality of Altındağ won the Grand Prize of the Project Advisory Committee of UHC.

At the same time, it has provided a significant contribution to municipalities in terms of the development of protection awareness. It has developed the sense of mutual work and cooperation between the municipalities. With this Project Altındağ municipality has gained a significant prestige and the number of visitors has increased year by year. This example which also provides economic contribution to the region since it has been converted into a museum also became one of the best and most successful work of public, local, private sector and non-governmental organization cooperation.

June 2013, 79 pages

Key Words: Cultural heritage, historical environment, Municipality of Altındağ, Union of Historical Cities, Ulucanlar Prison.

TEŞEKKÜR

Çalışmam sırasında gerek araştırma gerekse yazım ve sunum aşamasında derin bilgi, öneri ve yardımlarını esirgemeyerek fikirleriyle yetişme ve gelişmeme katkıda bulunan danışman hocam sayın Prof. Dr. Ayşegül MENGİ'ye, bilimsel çalışma ilkelerinin, pratik çözümlerinin yanında arkadaşlıklarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Ruşen KELEŞ'e, çalışmalarım süresince desteklerini esirgemeyen ve yönlendirmeleriyle çalışmamı kolaylaştıran bölüm başkanımız sayın Prof. Dr. Harun TANRIVERMİŞ'e, Ankara Üniversitesi ile protokol imzalamamızı ve bu fırsattan yararlanma imkanı sağlayan Türkiye Belediyeler Birliği Genel Sekreteri Hayrettin GÜNGÖR'e, Genel Sekreter Yardımcımız Cevdet SÖKMEN'e ve Eğitim Müdürü Halil İbrahim AZAK'a, samimi ve aydınlatıcı olan Veli BÖKE'ye, dersler ve sınavlar sırasında birlikte çalıştığımız başta Yasemin GÜNGÖR olmak üzere tüm çalışma arkadaşlarıma ve yine çalışmalarım süresince birçok fedakarlıklar göstererek beni destekleyen varlık sebebim sevgili anneme en derin duygularımla teşekkür ederim.

Neşe BALCI
Ankara, Haziran 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET i
ABSTRACT iii
TEŞEKKÜR v
KISALTMALAR DİZİN vii
1. GİRİŞ 1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 2
3. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİNİN GELİŞİM TARİHÇESİ 7
3.1 Dünyadaki Gelişmeler 7
3.2 Türkiye'deki Gelişmeler 9
3.2.1 Osmanlı Dönemi 9
3.2.2 Cumhuriyet Dönemi 12
4. KORUMAYA İLİŞKİN KURULLAR VE KURUMLAR 19
4.1 Korumaya İlişkin Kurullar 19
4.2 Korumaya İlişkin Kurumlar 19
4.2.1 Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı 20
4.2.2 Tarihi Kentler Birliği 22
4.2.2.1 Yasal Dayanaklar 26
4.2.2.2 Uluslararası Mevzuat 26
4.2.2.3 Ulusal Mevzuat 26
4.2.2.4 Tarihi Kentler Birliği'nin Amacı 27
4.2.2.5 Birliğin Organları 30
4.2.2.6 Tarihi Kentler Birliği Teşkilatı 34
4.2.2.7 Tarihi Kentler Birliğinin Maliyesi 35
4.2.2.8 Birliğin Üyeleri 37
4.2.2.8 Birliğin Çalışmaları 39
5. ORTAK İŞBİRLİĞİ VE ULUCANLAR CEZAEVİ 44
5.1 Cezaevinin Tarihçesi 44
5.2 Cezaevinin Mimari Yapısı 46
5.2.1 A-1 nolu yapı 47
5.2.2 B–2 nolu yapı 47
5.2.3 C–3 nolu yapı 47

5.2.4 D–4 nolu yapı **48**
5.2.5 E–5 nolu yapı **48**
5.3 Cezaevinin Mimari Açıdan Değerlemesi **48**
5.4 Projenin Gelişim Aşamaları **50**
5.4 Projenin Finansmanı **54**
KAYNAKLAR **62**
EKLER **64**
EK 1 Ulucanlar Avan Restorasyon Ve Mimari Uygulama Projesi **64**
EK 2 Cezaevinin Yapıldığı Alandan Görünüm **67**
EK 3 Cezaevinin Yapıldığı Alandan Görünüm **69**
EK 4 Kurucu Üyeler **71**
EK 5 Birliğin Üyeleri **72**
EK 6 Üye Olmayan 13 İl Belediyesi **76**
EK 7 Birliğe İli-İlçesi-Beldesi Üye Olmayan Belediyeler **77**
EK 8 Birliğe Üye Büyükşehir Belediyeleri **78**
ÖZGEÇMİŞ **79**

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
GEEAYK	Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
ICOM	International Council of Museums (Uluslararası Müzeler Birliği)
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi)
KDV	Katma Değer Vergisi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBB	Türkiye Belediyeler Birliği
TKB	Tarihi Kentler Birliği
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı)
yy	yüzyıl

1. GİRİŞ

Tarihin her döneminde pek çok uygarlığı bünyesinde barındıran Anadolu'nun her köşesinde bu uygarlıkların izini görmek mümkündür. Hititler, Frigler, Lidyalılar, Urartular, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar ve adı bilinen bilinmeyen pek çok uygarlık Anadolu'da yaşamış ve bugün yerini Türkiye Cumhuriyetine bırakmıştır.

Masallara konu olan bir gizem barındıran, felsefi düşüncenin çıkış noktası olan Doğu ve Batı'nın verimli toprakları üzerinde kurulan Anadolu Uygarlıkları, dünyaya miras bıraktıkları, kazandırdıkları gelişme ve yeniliklerle de tarihteki yerini almıştır. Doğu mistisizminin doğuşunu gören, matematiğin ve astronominin, geometrinin ortaya çıkışındaki öncü isimleri büyüten ve Doğu'sundan Batı'sına nakledilen bilginin inanılmaz evrimini gören Anadolu'daki uygarlıkların, gelişim basamaklarında insanlığa olan yardımı da böylece görülebilmektedir (Anonim 2013a). Anadolu Uygarlıkları, tarihin önemli süreçlerini yaşamış, ortaya çıkan ve henüz çıkmamış olan derinlerde yatan medeniyetleri kadar, bekletmekte olduğu gizemle de değerini korumaktadır (Anonim 2013a). Uygarlığa beşiklik etmiş Anadolu'nun her bir şehri birbirinden değerli ve korunması zorunlu tarihi ve kültürel eserlerle doludur. Bu eserlerden biri de çalışmanın konusu olan Ulucanlar Cezaevi Projesi olarak kabul edilebilir.

Kültürel değerlerin korunması kapsamında müzeye dönüştürülen Ulucanlar Cezaevi iyi bir model oluşturmuş ve bu özelliği nedeni ile çalışmanın konusunu teşkil etmiştir. Araştırmanın birinci kısmında kavramsal çerçeve çizilerek, Türkiye'de kültürel mirasın korunmasına yönelik tarihsel gelişim süreci anlatılmış ve bu kapsamda korumaya yönelik mevzuata ilişkin bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir ortak miras anlayışıyla korunması ve yaşatılması amacıyla kurulmuş olan Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş süreci ve kültürel mirasın korunmasına yönelik faaliyetlerinden bahsedilerek, desteklediği ve ödül verdiği projelerden biri olan Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi'nin müze ve kültür sanat merkezine dönüştürülmesi projesi anlatılmıştır. Gerek literatür araştırmaları, gerekse örnek olay analizlerinin sonuçlarına göre kültürel değerlerin korunmasına ve işlevsel olarak kullanıma sunulmasına yönelik yasal ve kurumsal düzenleme gereksinimi ve yapılan koruma – kullanım amaçlı çalışmaların etkilerinin ortaya konulması mümkün kılınmıştır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kavramsal çerçeveyi çizerken kültür, kültürel miras gibi konuyla ilgili kavramların tanımları yapılmıştır. Kültürü, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzı olan, bunun topluma kimlik kazandırdığı ve dayanışma ve birlik duygusu aşıladığı maddi ve manevi değerlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Anonim 2013b). Kültürel miras; bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir (Anonim 2013c).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3'ncü maddesinde kültür varlıkları; "tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar" olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu Kanun; tabiat varlıkları, sit, koruma ve korunma, korunma alanı, değerlendirme, ören yeri, koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projesi, yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası, doğal sit, taşınır tabiat varlıkları, sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları, etkileşim-geçiş sahası tanımlarına da 3'ncü maddede yer vermiştir.

Tabiat varlıkları; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan değerlerdir.

Sit; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlardır.

Koruma ve korunma; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir.

Korunma alanı; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.

Değerlendirme; kültür ve tabiat varlıklarının teşhiri, tanzimi, kullanılması ve bilimsel yöntemlerle tanıtılmasıdır.

Ören yeri; tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli uygarlıkların ürünü olup, topoğrafik olarak tanımlanabilecek derecede yeterince belirgin ve mütecanis özelliklere sahip, aynı zamanda tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, sosyal veya teknik bakımlardan dikkate değer, kısmen inşa edilmiş, insan emeği kültür varlıkları ile tabiat varlıklarının birleştiği alanlardır, şeklinde tanımlanmıştır.

Koruma amaçlı imar planı; bu Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimarî, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplilik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile plânlama kararları, tutumları, plân notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar plânlarının gerektirdiği ölçekteki plânlardır.

Çevre düzenleme projesi; ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projeleridir.

Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.

Yönetim planı; yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlardır.

Bağlantı noktası; yönetim alanı sınırlarında yer almamakla birlikte, arkeolojik, coğrafi, kültürel ve tarihi nedenlerle veya aynı vizyon ve tema etrafında yönetim ve gelişiminin sağlanması bakımından bu yer ile irtibatlandırılan kültürel varlıklardır.

Doğal (tabii) sit; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlardır.

Taşınır tabiat varlıkları; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerlerdir.

Sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamaları; kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile sokaktaki diğer yapıların özgün sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerle birlikte korunması ve belgelenmesine yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje ve bunların uygulamalarıdır.

Etkileşim-geçiş sahası; korunması gerekli kültür varlıklarını ve sit alanlarını doğrudan etkileyen, sit bölgeleriyle bütünlük gösteren, daha önceden sit sınırları içindeyken sit sınırları dışına çıkarılmış veya sit sınırları dışında tutulmuş korunacak sokak, meydan, yapı grupları ve benzerlerinin yer aldığı, sit bölgeleri arasında kalmış, sitleri doğrudan etkileyen veya koruma amaçlı imar planlarının hazırlanma aşamasında gözönünde bulundurulması gereken alanlardır.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmede ise anıtlar, yapı toplulukları ve tarihi çevre tanımlanmıştır (Gürpınar 2001).

Anıtlar; tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şahaserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleridir.

Yapı toplulukları; mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnai evrensel değere sahip ayrı veya birleşik toplulukları,

Tarihi çevre; müstakil olarak anıt olmayan, ancak bir arada bulunduklarında tarihi, geleneksel, görsel değerler taşıyan kentlerin kendilerine özgü karakterlerini yaratan tüm unsurların bir arada değerlendirilmesidir. Yani, tarihi çevre dediğimiz kavram; tarihsel, mimari arkeolojik ve anıtsal değerleri ile bütünlük gösteren bir veya birkaç sokaktan oluşan dokular olarak tanımlanabilir (Anonim 2013d).

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğünün 1'nci maddesinde; tarihi kültür varlığı kavramının sadece bir mimari eseri içine almadığı, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsadığı belirtilerek, bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de içine alacağı ifade edilmektedir.

3. DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRAS BİLİNCİNİN GELİŞİM TARİHÇESİ

3.1 Dünyadaki Gelişmeler

"Koruma kavramının geçmişi çok eski devirlere dayanmakla birlikte, çağdaş korumanın kuramsal temelleri 20. yüzyılda atılmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde Avrupa'da kentsel koruma çabaları hız kazanmıştır. Koruma alanında uluslararası platformda yapılan çalışmaların ilk adımı, 'Uluslararası Müzeler Örgütü' tarafından 1931 yılında Atina'da toplanan '*I. Uluslararası Tarihi Anıtların Korunması ile İlgili Mimar ve Teknisyenler Konferansı*'nda atılmıştır. "*Atina Konferansı*" olarak da bilinen bu toplantıda önemli tarihi anıtlara fon oluşturan çevrelerin, yapı gruplarının ve bazı özellikleri olan güzel görünüşlü manzaraların korunması önerilmiş, bu ilkeler bütünü 1932 yılında İtalya'da '*Carta del Restauro*' olarak yasal bir kimlik kazanmıştır" (Anonim 2013e).

25–31 Mayıs 1964 tarihinde toplanan Anıtlarla İlgili Mimar ve Teknisyenlerin İkinci Uluslararası Kongresinde Venedik Tüzüğü olarak adlandırılan metin kabul edilmiştir. Bu tüzük tarihi ve kültürel mirasın korunmasında önemli belgelerden birisi olmuştur. Tüzüğün başlangıç kısmında "1931 Atina Tüzügü ilk defa bu temel ilkeleri tanımlayarak, ulusal belgelerle ICOM[1] ve UNESCO[2]'nun faaliyetlerinde ve UNESCO tarafından kültür değerlerinin korunması ve onarımı çalışmaları için uluslararası bir merkezin kurulmasında somut şeklini alan bu tüzük, uluslararası geniş bir hareketin gelişmesine yardım etmiştir. Böylece sürekli olarak daha karışık ve çeşitli olmaya başlayan meselelerin çözülmesi için artan bir dikkat ile eleştirici çalışma uygulanmaya başlanmıştır" denilerek tüzük kabul edilmiştir[3].

---

[1] ICOM: International Council of Museums (Uluslararası Müzeler Birliği).

[2] UNESCO: II. Dünya Savaşının özellikle Avrupa kentlerinde neden olduğu toplu yıkımlar sonrasında tarihi-kültürel mirasın korunması gereği daha da önem kazanmış ve 1945 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde, Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kurulmuştur.

[3] Venedik tüzüğü: tarihi yapıların korunması ve restorasyonu hakkında uluslararası bir çerçeve belirleyen ve 1964 yılında imzalanan bir antlaşmadır.

1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü korumada en önemli belgelerden biridir. 1965 yılında kültür varlıklarına ilişkin araştırma, dokümantasyon ve teknik yardımla ilgili olarak ICOMOS[4] (International Council on Monuments and Sites) kurulmuştur.

1954 yılında Strasbourg'da imzalanan ve Avrupa Konseyi belgesi olan Avrupa Kültür Konvansiyonu Türkiye tarafından 1957 yılında onaylanmıştır (Anonim 2009f).

Yine, 14 Mayıs 1954 tarihinde imzalanan Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 7 Ağustos 1956 tarihinde, 14 Kasım 1970 tarihli Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşmesi de 2 Nisan 1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim 2013f).

1972 yılında Paris'te imzalanan Dünya Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi 17 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Anonim 2009g).

1985 yılında Granada'da imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi Avrupa Konseyi belgesi olup, Türkiye tarafından 22 Temmuz 1989 gün ve 3534 Sayılı Yasa ile kabul edilmiştir (Anonim 2009g).

1992 yılında Malta'da imzalan ve Avrupa Konseyi belgesi olan Arkeolojik Mirasın Korunması Avrupa Sözleşmesi de Türkiye tarafından Mayıs 2000 tarihinde bir kanunla kabul edilmiştir (Anonim 2009g).

UNESCO tarafından 17 Ekim 2003 tarihinde Paris'te yapılan konferansta da Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi imzalanmıştır (Anonim 2013f).

UNESCO Genel Konferansı'nın 20 Ekim 2005 tarihli toplantısında kabul edilen Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Geliştirilmesi ve Korunması Sözleşmesi de, somut olmayan kültürel miras alanında hazırlanan ikinci sözleşme niteliğini taşımaktadır (Anonim 2013f).

---

[4] ICOMOS (International Council on Monuments and Sites): Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, 1965 yılında kurulmuştur.

3.2 Türkiye'deki Gelişmeler

3.2.1 Osmanlı Dönemi

"3 Kasım 1839 yılında Mustafa Reşit Paşa tarafından Gülhane Parkı'nda okunarak ilan edilen *Gülhane Hatt–ı Hümayun*'u ile başlayan Tanzimat döneminin, Osmanlı egemenliğindeki coğrafyalar üzerinde sosyal, kültürel ve ekonomik yaşama yönelik düzenlemelerden, askeri ve siyasal yenilikler ile yönetim mekanizmasına dek uzanan bir dizi reformların gündeme geldiği, Osmanlı İmparatorluğu'nu Batılılaştırmaya yönelik "reformist dönem" ya da "Batı odaklı yenilenme süreci" olarak bu süreçte, ilmühaber ya da nizamnameler adı altında yapı malzemelerinden, yapı yükseklikleri ve oranlarına ilişkin koşullara, arsa bölümlenmesi ya da kamulaştırma hakları gibi mülkiyet düzenlemelerinden, tramvay gibi yeni ulaşım araçlarının kullanımına ve sıkça maruz kalınan yangınların önlenmesine yönelik yol iyileştirme düzenlemelerine dek uzanan kentsel yapılaşma sürecini biçimlendiren bir dizi yasal düzenleme gündeme gelmiştir. Ancak Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da Islah-ı Turuk komisyonu yolların ıslahı sırasında yangın yerindeki mescit, cami, hamam türünden yapılar dikkate alınmamış bunlar yok edilmiş, sadece büyük camiler korunmuştur (Tanman 2004).

M. Baha Tanman İstanbul'daki Tarihi Eser kaybı adlı yazısında İstanbul'daki diğer büyük tahribatın imar hareketleri olduğunu belirtmekte, kenti çağdaş bir görüntüye kavuşturmak amacıyla tarihi eserlerin Devlet eliyle yok edildiğini söylemekte ve 19.yy'dan itibaren ise en fazla tarihi eser kıyımının yerel yönetimler, hükümdarlar ve başbakanlar tarafından yapıldığını ifade etmektedir.

Bir başka yazar ise, kültür mirasının korunması hususunda Osmanlı Devletinde devlet ve toplum geleneklerinin oluştuğunu, Osmanlı döneminde özellikle vakıfların parasal kaynak ayırarak yapıların bakım ve onarımını yaptıkları, hazinenin ise, bayındırlık yapıları ve savunma yapıları ile sarayların onarımına destek verdiği ve yine vakıf kaynaklarının yetersiz kaldığı durumlarda devreye girdiğini ve uygulamaların da bu alanda yetişmiş meslek adamlarının sorumluluğunda gerçekleştirildiğini ifade etmektedir (Dağıstan Özdemir 2005). Osmanlı Devletinde, vakıf kurumunun etkisiyle

koruma çalışmalarının daha ziyade yapı ölçeğinde gerçekleştirildiği, tarihsel çevre ölçeğinde korumanın çok az olduğu görülmektedir (Madran 2009).

Yine süreç içinde, Osmanlı Devleti içerisinde yer alan topraklarda imar ve inşa faaliyetlerinin yürütülmesi ve hassa Mimarlar Ocağı'nın yeni bir yapıya kavuşturulması amacıyla Kasım 1831 tarihinde, "Ebniye-i Hassa Müdürlüğü" kurulur. 1864 Kumkapı-Aksaray yangınlarından sonra buraların yeniden düzenlenmesi için Türklerden oluşan bir komisyon olan *Islahat-ı Turuk Komisyonu* kurulur (Tanman 2004). Aynı yıl kurulan komisyonun hangi işleri yapacağına dair yönetmelik olan Turuk ve Ebniye (yollar ve yapı) Nizamnamesi çıkarılır. Nizamnameye göre yapılarda ahşap yerine kireç, taş ve tuğla kullanılacağı ve yol, kaldırım, cadde ve lağım açılmasının söz konusu nizamnamede yer alan ve yapılması gereken işlerden olduğu görülmektedir (Duymaz 2003).

Ebniye ve Turuk komsiyonunlarını kurulması ve batılılaşma çabaları içinde özellikle İstanbul ve diğer şehirlerdeki tarihi eserler kentleşme ve batılılaşma adına yok edilir. Örneğin, Nizamname'nin 4.maddesi yangın yerlerinde onarılabilecek nitelikteki yolları genişletmek amacıyla geriye çekilmesini, bir başka deyişle tümüyle yıkılarak yeniden yapılmasını öngörmektedir. Bu önlemin, özellikle İstanbul'da yeni ve yeterli genişlikte yol açabilmek için alındığı bilinmektedir. Böylece korumanın imar karşısında aldığı ilk yasal yenilgilerden bir tanesiyle karşı karşıya kalınmıştır. 1848, 1849 ve 1864 tarihli Ebniye Nizamnamleri, yeni bir kentsel düzen öngörmekte, ancak çevrenin korunmasıyla ilgili bir hüküm içermemektedir (Madran 2009).

Bir yandan tarihi anıtlar yok edilirken bir yandan da eski eserleri koruma amacıyla Asar-ı Atike nizamnameleri yürürlüğü konulur.

Ahmet Mumcu Eski Eserler Hukuku ve Türkiye adlı makalesinde; 1846 -1847 yılında Tophane-i Amire Müşiri Fethi Ahmet Paşa'nın St.İrene Kilisesinde çeşitli vesilelerle ele geçen her türlü eski eseri toplayıp depo etmeye başladığını ve bu olayın Türkiye'de müzeciliğin ve eski eserler sevgisinin doğum olayı olduğunu belirtmekte ve 1 Şubat

1284/13.11.1869 tarihinde ilk Asar-ı Atika Nizamnamesinin yapıldığını ifade etmektedir (Anonim 2013h).

İlk Asar-ı Atike Nizamnamesinin korumada yeterli olmaması ve eksikliklerinin görülmesi üzerine 7 Nisan 1874 tarihinde ikinci Asar-ı Atike Nizamnemesi yapıldığı görülmektedir. Otuzaltı maddeden oluşan ikinci nizamnamenin ilk iki maddesi eski eserleri tanımlamaktadır (Anonim 2013h). Nizamnamede dikkat çeken hususlardan birisi "gayrimekşuf (keşfedilmeyen) asar-atika nerde bulunursa bulunsun devlete aittir" hükmüdür (Gündel 1996).

Nizamnamenin 8–22'nci maddelerinde kazı izni alınmasıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Nizamnamenin 31–34'ncü maddelerinde eski eserlerin satış, ihraç ve ithali ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır (Gündel 1996). Bu nizamnamede de taşınmazlarla ilgili olarak sadece 6'ncı maddesinde hüküm bulunmakta ve taşınmazın korunması için mükemmel olması gerekmektedir (Anonim 2013ı).

Türk Müzeciliğinde yeni bir dönem başlatan Osman Hamdi Bey'in II. Abdülhamit tarafından 1881 yılında müze müdürü olarak atanması bu süreçte önemli bir gelişmedir. Müze müdürü olduktan sonra Osman Hamdi Bey'in ilk icraatlarından biri yabancıların yaptıkları kazılarda ortaya çıkan eserlerin yurt dışına kaçırılmasının önüne geçen bir nizamname hazırlamak olmuştur. Daha önce Dr. Dethiér tarafından 1874 yılında hazırlanan "Asar-ı Atika Nizamnamesi" Osmanlı topraklarından çıkan eserlerin yurt dışına çıkarılmasını engelleyen hükümler içermemektedir. Osman Hamdi Bey tarafından kaleme alınan Asar-ı Atika Nizamnamesi bu sorunun önüne geçmiştir (Anonim 2013i).

Bu Nizamname ile Türk EEH'nun, bugüne kadar süren ana temeli atılmıştır. Bu da, eski eserlerin mülkiyetinin kayıtsız-şartsız Devlete ait olması prensibidir (Anonim 2013h).

23.04.1906 tarihinde ise, son Asar-ı Atika nizamnamesi çıkarılmış ve 67 yıl yürürlükte kalmıştır. 1917'de Asar-ı Atika Encümen-i Daimisi örgütü miras korumayla görevlendirilmiştir (Dağıstan Özdemir 2005). Ancak, bu nizamnamelerde taşınmaz kültür varlıklarının tahrip edilmesine engel olamamıştır.

Genel olarak, batıda modern kent planlaması çalışmaları, Osmanlı Kentlerinde yangınların önlenmesi, yolların genişletilmesi ve kent çevresinde yeni mahalleler kurulması şeklinde yansımasını bulmuş ve Cumhuriyet Türkiye'sine aktarılan kavramların temelini oluşturmuş ve 21.5.1917 tarihinde kurulan Asar-ı Atika Encümen-i Dairesi Encümen ilk iş olarak İstanbul'da bulunan taşınmaz eski eserleri tespit işine başlamıştır (Anonim 2013d).

3.2.2 Cumhuriyet Dönemi

"Cumhuriyetin kurulması ile birlikte koruma konusunda yeni ve çağdaş ilkelerin ortaya çıkma süreci başlamıştır" (Anonim 2013j). Lakin bazı kurumlar ise Osmanlı Devletinin devamı olarak alınmıştır (Madran 2009). Asar-ı Atike Müdürlüğü'nün kurulması buna örnektir.

Atatürk'ün Türk Kültürüne ve tarihine olan ilgisi daha Cumnuriyet kurulmadan kendisini göstermiştir. 9 Mayıs 1920 tarihli toplantıda okuduğu hükümet programıyla "…Milli eski eserlerimizi bir an önce derleyerek korumayı…"amaçları arasında saymıştır. Bu amaçla, önceleri Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan Türk Asar-ı Atikası Müdürlüğü kurulmuştur (Anonim 2013k) Bu kurum daha sonra Hars Müdürlüğü (kültür) olarak görevine devam etmiştir.

Bu sürecin tarihçesi Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün kendi sitelerinde şöyle anlatılmaktadır:

"Cumhuriyet Döneminde "Tedrisati Aliye" yoluyla yürütülen müzecilik faaliyetleri, 1922 yılında "Asar-ı Atika ve Müzeler" adıyla yeniden teşkilatlanmıştır. 1933 tarihinde "Maarif Vekaleti Merkez ve Taşra Teşkilatı Vazifelerine Ait Kanun" ile teşkilat,

“Antikiteler ve Müzeler Direktörlüğü” olarak Maarif Vekâleti içerisinde yer almıştır. 1946 yılında Millî Eğitim Bakanlığı’nın kuruluşu ile ilgili kanun gereğince “Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü” olarak kurulmuştur.

Yine bu dönemde 1931 yılında Türk Tarih Tetkik Cemiyeti (Anonim, 2013l), 1932 yılında Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Anonim, 2013m) kurulmuştur. 1900 yılında II. Abdülhamit‘in Avrupa’daki üniversiteler örnek alınarak kurulan *Darülfünun-ı Şahane* 1933 reformuyla İstanbul Üniversitesi‘ne dönüştürülmüştür (Anonim 2013k).

22 Haziran 1935 tarih ve 2035 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan 14.06.1935 tarih ve 2795 Sayılı Kanunla Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi kurulmuştur. Atatürk, Fakültenin kurulmasını önerirken, çağdaş Türkiye’nin yapacağı atılımla hem ulusal bilincin gelişmesi, hem de özgür düşünceli bireylerin yetişebilmesi için, Türk dilinin, Türk tarihinin ve Türk kültürünün derinliğine araştırılmasının en başta gelen koşul olduğuna inanmaktadır. Yine bu tarihlerde, halk evleri, Güzel Sanatlar Akademisi, Devlet Konservatuvarı, müzeler gibi kurumlar oluşturulmuştur (Dağıstan Özdemir 2005).

Bu dönemde Eski Eserleri Koruma Encümeni’ne dönüşen Muhafaza-i Asar-ı Atika Encümeniyle birlikte Vakıflar, Maarif Vekaleti gibi kurumlar kültürel mirasın korunmasından sorumludur (Dağıstan Özdemir 2005).

1950 yılında çok partili yaşama geçişte l. Menderes Hükümeti programında kültüre ilişkin herhangi bir ifade yer almazken, ulaştırma ve bayındırlığa önem verilmiş ve altyapı uygulamaları (karayolları, enerji nakil hatları, barajlar, köprü, hava meydanı gibi) arkeolojik ve tarihi yerleşimlerin tahribatına yol açmıştır (Dağıstan Özdemir 2005).

Cumhuriyet döneminde kültürel alanların korunmasına ilişkin karar sürecini etkileyen ilk düzenleme ise Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’nun (GEEAYK) kurulması ile olmuştur (Anonim 2009g). GEEAYK’nun kurulmasına ilişkin yasa 1951 tarihli ve 5805 sayılıdır.

Kurul, koruma ile ilgili ilkeleri ve müdahale biçimlerini belirlemek, rölöve, restorasyon ve restitüsyon projeleri hakkında karar vermek gibi görevleri üstlenmiş ve bugün geçerli olan birçok koruma ilkesini ülkemize kazandırmıştır (Dağıstan Özdemir, 2005). Korunması gereken yapıtlarla bunların korunma yol ve yöntemleri konusunda kurulun verdiği kararlar kesin ve bağlayıcı olmuştur (Keleş 2010).

9 Temmuz 1961'de kabul edilen 334 sayılı 1961 Anayasanın 41'inci maddesinde yer alan "İktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek, bu maksatla milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararının gerektirdiği önceliklere yöneltmek ve kalkınma planlarını yapmak devletin ödevidir" ifadesi ile kültürel gelişme kavramı Anayasamıza girmiştir.

1982 Anayasasının 63'üncü maddesinde de Devletin; tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerini korunmasını sağlayacağı ve bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alacağı belirtilmiştir. Gerekli bulunması halinde özel mülkiyetteki kültür ve tabiat varlıklarına kanunla bazı sınırlamalar getirileceği hususu da ifade edilmiştir. Kültür ve tabiat varlıkları bu şekilde anayasa güvencesine de kavuşmuştur.

Ayrıca hazırlanan kalkınma planlarında da kültürel kalkınma ifadesine yer verilmiştir (Anonim 2013n). 1. Beş Yıllık Kalkınma Planının başlangıcında "Milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gercekleştirmek" hedefi çizilmiştir.

2. beş yıllık kalkınma planında ise kültür ile ilgili ayrı bir başlık açılmış ve eski eserler ve müzelerle ilgili eksiklikler olduğundan dem vurulmuştur. Daha sonraki dönemlerde hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında da tarihi ve kültürel eserlerin korunması için gerekli önlemlerin alınması gerektiği hususu yer almıştır. Örneğin; 7'nci kalkınma planında "Kalkınmanın, çağdaşlaşmanın ve dışa açılmanın esasını oluşturan milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilkedir" denilmiştir.

2007–2013 yıllarını kapsayan 9'ncu kakınma planı kültürün korunması, geliştirilmesi ve toplumsal diyaloğun güçlendirilmesi başlığı altında geniş bir çerçevede konu ele alınmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, Türkiye'de, kültür mirasının korunmasına ilişkin ilk yasal düzenleme 02.07.1951 tarih ve 5805 Sayılı Kanunla yapılmıştır (Anonim 2013o). Kanunun 1'nci maddesinde "Yurt içinde korunması gerekli mimari ve tarihî anıtların korunma, bakım, onarım, restorasyon işlerinde riayet edilecek prensipleri ve bunlarla ilgili programları tesbit, tatbikatını genel olarak takip ve murakabe etmek, anıtlarla ilgili olarak tevdi olunacak veya kendi vasıta ve tetkikleri ile ıttıla kesbedilecek her türlü konu ve ihtilâflar üzerinde ilmi mütalâa bildirmek üzere, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu teşkil edilmiştir" şeklindeki düzenlemeyle kurulun hangi amaçla kurulduğu belirtilmiştir. Bu hüküm gereği olarak, bilimsel görüş vermek ve sorunlara çözüm üretmek amacıyla, bu Kanunla oluşturulan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu görevine başlamıştır.

1973 yılına kadar geçen süre içinde eski eserlerin korunması 10 Nisan 1930 tarihinde tekrar revize edilen Asar-ı Atika Nizamnamesi, 17 Temmuz 1946 tarihli Mufaza-i Abidat Nizamnamesi, 13 Mart 1958 tarihli ve Kla-i Atikadan Belediyelere, Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun" ile yürütülmüştür (Mengi 2007). 25.04.1973 tarihinde ise 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu 06.05.1973 tarihli ve 14527 sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğa girer. Bu kanun eski eserlerle ilgili ilk kanun olması hasebiyle önemlidir. Bazı kavramlar getirilmiştir. 1973 yılında çıkarılan 1710 sayılı Yasa, Cumhuriyet Dönemi'nin ortaya koyduğu korumacılığı ön plana çıkaran ilk yaptırım olarak tanımlanır (Mengi 2007).

1710 Sayılı Kanunun 1'nci maddesinde eski eserin tanımı yer almaktadır. Tarihten önceki devirlerle tarihi devirlere ait olup, bilim, kültür, din veya güzel sanatlarla ilgili bulunan, yer üstünde, yeraltında veya su içindeki bütün yapılara, taşınır ve taşınmaz mallara ve aynî nitelikteki her türlü belgeye eski eser denir. Ayrıca birinci maddede taşınır ve taşınmaz eski eserlerin hangileri olduğu da sayılmıştır.

Yine, anıt, külliye, sit, tarihi sit, arkeolojik sit, ören yeri, tabii sit gibi kavramlar tanımlanmıştır. Kanunla koruma, parsel ölçeğinden alan ölçeğine taşınmış, buna paralel olarak kurulun yetki, sorumluluk ve görev alanları genişletilmiştir. Giderek sit alanlarının ve korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının sayısının artması, Ülke bütününde korumanın bir merkezden yönetilmesini imkânsızlaştırması nedeniyle yeni bir örgütlenmeye ihtiyaç duyulmuş, 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu bu ihtiyaca cevap vermek üzere çıkartılmıştır (Anonim 2013o).

1987 yılında ise bu Kanunun değişikliğine ilişkin 3386 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması hizmetleri günümüze kadar 3386 sayılı Kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında yürütülmüştür. 3386 Sayılı Kanunla değişik 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 5226 Sayılı Kanunla değişikliğe uğramış, tanımlarda bazı değişikliklere gidilmiş, koruma amaçlı imar planından bahsedilmiştir (Anonim 2013o). Aynı Kanunda 8.8.2011–648 sayılı KHK ile de değişiklikler yapılmıştır. 648 sayılı KHK ile taşınır tabiat varlıkları hariç tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili olarak bu Kanunda öngörülen iş, işlem ve kararlar bakımından görevli ve yetkili bakanlık, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olmuştur.

Bunun haricinde İmar Kanunu, Turizm Teşvik Kanunu, Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu, Mezarlıkların Korunması Hakkında Kanun,Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Hakkında Kanun, Boğaziçi Kanunu, Çevre Kanunu, Kıyı Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Vakıflar Kanunu, Mera Kanunu, Kara Avcılığı Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Orman Kanunu'nu korumaya ilişkin kanunlar olarak sayılabilir (Anonim 2009g).

Yine, 5393 sayılı Belediye Kanununun 14/b bendindeki "…kültür ve tabiat varlıkları

ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlayabilir; bu amaçla bakım ve onarımını yapabilir, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa edebilir" hükmü ile belediyelere kültür ve tabiat varlıklarını koruma görevi verilmiştir. Aynı Kanunun kentsel dönüşüm başlıklı 73'ncü maddesiyle de, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabileceği hususu belirtilmiştir.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7/o bendinde yer alan "Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek" şeklindeki düzenleme ile büyükşehir belediyelerine de görev verilmiştir.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu uyarınca il özel idareleri belediye sınırları dışındaki alanlarda, belediyelerin yapmakla yükümlü oldukları görevleri üstlenmiş, kültür ve turizme yönelik etkinlikler yapmakla yükümlendirilmişlerdir. Ayrıca, il özel idareleri, il çevre düzeni plânını yapmakla görevli ve yetkili kılınmıştır (Anonim 2009g).

Yine ikincil mevzuat olarak konuya ilişkin pek çok yönetmelik ve yönerge de bulunmaktadır. 2863 Sayılı Kanunun 12'nci maddesi taşınmaz kültür varlıklarının onarımına yardım sağlanması ve katkı payı verilmesine ilişkin hükümleri içermekte ve özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının; korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır denilmektedir. Düzenlemeden, emlak vergisinin % 10'u nispetinde katkı payı sağlanacağı, bu payın il özel idareleri tarafından toplanacağı ve belediyelerce hazırlanan projelere aktarılacağı anlaşılmaktadır.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 89'ncu maddesinde kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili yapılan çalışmalarda bazı indirimlerden bahsedilmiştir.

Görüleceği üzere mevzuatta koruma ile ilgili pek çok hüküm vardır. Yasal açıdan bakıldığında aslında bir eksiklik de pek görülmemektedir. Yasal düzenlemeler koruma için gereklidir ancak yeterli değildir. Koruma bilincinin de bu anlamda gelişmiş olması gerekir. Koruma, kent ve ülke planlamasının ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmelidir (Mengi 2007).

4. KORUMAYA İLİŞKİN KURULLAR VE KURUMLAR

4.1 Korumaya İlişkin Kurullar

2863 Sayılı Kanunda yapılan değişiklikle Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu oluşturulmuştur. Eskiden Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulları bu değişiklikle kültür varlıklarını koruma kurulları haline getirilmiştir.

2863 Sayılı Kanunun Ek 4'ncü maddesi ile (8.8.2011-KHK–648/51 md.) taşınır tabiat varlıkları hariç tabiat varlıkları, doğal sit alanları ve bunlara ilişkin koruma alanları ile ilgili olarak bu Kanunda öngörülen iş, işlem ve kararlar bakımından görevli ve yetkili bakanlık olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı yetkilendirilmiştir. Bakanlık bünyesinde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Bu kapsamda Tabiat Varlıklarını Koruma Merkez Komisyonu ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Komisyonu teşkil edileceği hüküm altına alınmıştır.

2863 Sayılı Kanunun 10'ncu maddesine 5226 Sayılı Kanunun 4'ncü maddesi ile eklenen ek fıkra ile büyükşehir belediyeleri, valilikler, Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulması öngörülmüştür.

4.2 Korumaya İlişkin Kurumlar

2009 yılında yapılan Kentleşme Şurası sonucunda düzenlenen Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım raporunda tarihsel ve kültürel varlıkların korunması sürecinde yer alan aktörleri üç grupta toplamaktadır. Bunlar;

Kamu kurumları; koruma temelde bir kamusal hizmet alanı olarak

değerlendirildiğinden, Anayasa'da, doğal ve kültürel mirası koruma sorumluluğunu devlete vermiştir. Bu sorumluluğun ne tür politikalarla ve hangi kamu kurumlarınca yerine getirildiği önemli olmaktadır. Türkiye'de bu alanda çalışan kamu kurumu sayısı ve yasalarla getirilen koruma statüsü adedi oldukça fazladır. Bu durum uygulamada dağınıklık, çok başlılık ya da boşluk sorunları getirmektedir (Anonim 2009g).

Konuyla ilgili pek çok merkezi idare vardır. Bakanlar Kurulu, Boğaziçi İmar Yüksek Koordinasyon Kurumu, Güneydoğu Anadolu Projesi Kalkınma İdaresi Teşkilatı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü, Milli Saraylar Kurumu gibi kuruluşlar sayılabilir (Anonim 2009g).

Yerel yönetimler ise; belediyeler ve il özel idareleri ve yerel yönetim birlikleridir. Kültürel mirasa sahip çıkma bilincinin gelişmesiyle Belediyelerin artık imar planı tadilatlarında kültür ve tabiat varlıklarına daha özen gösterdikleri, kolayca yıkım kararı veremedikleri, doğal özelliği olan yerlerin rahatlıkla gözden çıkarılamadığı görülmektedir (Mengi 2007).

Sivil toplum kuruluşları, meslek örgütleri ya da gönüllü Kuruluşlar, özel ve tüzel kişiler korumanın sivil ayağını oluşturmaktadır (Anonim 2009g). Bu kapsamda ÇEKÜL Vakfı kültürel mirasın korunmasında önemli bir STK olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi kentler Birliğinin kurulma aşamasında da çok büyük katkıları olmuştur.

4.2.1 Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı

ÇEKÜL Vakfı, Türkiye'nin doğal, tarihsel ve kültürel varlıklarının korunması amacıyla 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuştur. ÇEKÜL'ün kurucu başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in başkanlığında, 1975 yılında neredeyse el değmemiş bir Osmanlı yerleşmesi olan Safranbolu'da, öğretim üyeleri, sanatçılar, gazeteciler, düşünce adamları ve mimarlar desteğiyle sivil bir girişim olarak başlayan koruma hareketi, 1990'dan sonra ÇEKÜL çatısı altında sürmüştür. Bu oluşumu, ÇEKÜL'ün kuruluşu ve Türkiye'de sivil

anlamda koruma faaliyetlerinin başlangıcı olarak sayılabilir. ÇEKÜL, hayata geçirdiği projelerde kent-havza-bölge-ülke; bir başka deyişle, en küçük yerleşmeden bütüne doğru açılan bir yöntemi benimsemiş, 1998 yılında 7 Bölge 7 Kent projesiyle, Türkiye'nin yedi bölgesinden birer kenti ayağa kaldırmayı hedeflemiş ve proje zamanla Kendini Koruyan Kentler adı altında Anadolu toprakları üzerinde özgün kimliğini koruyabilmiş kentlere yayılmıştır. Kültürel dokunun geleceğe aktarılması amacıyla çok sayıda geleneksel yapının korumaya alınması, koruma amaçlı kent planları hazırlanması, kentlere kültür öncelikli bir gelecek vizyonu kazandırılması sağlanmış ve Safranbolu örneğinden 7 Bölge 7 Kent'e ardından Kendini Koruyan Kentler projesine çevrilen koruma ve yaşatma hareketi Tarihi Kentler Birliği'nin kurulmasına ve gelişmesine öncülük etmiştir (Anonim 2013c).

ÇEKÜL Vakfı Kurucu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen amaçlarını "*Kamuoyu duyarlılığını güçlendirerek, kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerlere ve kimliklere sahip çıkılmasını sağlamak… Bu varlıkları özgün niteliğine dokunmadan, benzersiz kimliğini bozmadan ortaya çıkarmak, korumak, iyileştirmek, çağdaş bir anlayışla işlevlendirmek ve yaşatmak… Bir miras, bir belge olarak geleceğe aktarmak…*" şeklinde açıklamaktadır (Anonim 2013c).

Yine, çalışmalardan edinilen deneyim ve birikimi belgeye dönüştürerek geleceğe kalmasını sağlamak bu kapsamda yapılan çalışmalarda, Anadolu kentleriyle ilgili yapılan belgelemelerin, belgesel filmler, kentsel ve kırsal yörelerde yapılan fotoğraf ve kamera çekimlerinin arşivlemesini yaparak koruma politikalarının oluşmasında ve uygulanmasında etkin rol üstlenen kamu kurumları ile yerel yönetimlerin yararlanacağı kaynaklarının ortaya konulmasını amaçladıkları belirtilmektedir (Anonim 2013c).

Çekül Vakfı, amaçlarını gerçekleştirmek için Tarihi Kentler Birliği ile ortak, projeler, seminerler ve toplantılar düzenlemektedir. Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş aşamasında da Çekül Vakfı yer almış, 2005 yılına kadar da TKB ile birlikte faaliyette bulunmuştur.

4.2.2 Tarihi Kentler Birliği

Birliğin kuruluş aşamasında Çekül Vakfının büyük katkıları olmuş ve gerek kuruluş aşamasında ve gerekse daha sonraki faaliyetlerinde Vakıf ile birlikte ortak çalışmalar yürütmüşlerdir. Nitekim Çekül'ün kurucu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen'in, 1975 yılında Safranbolu'nun tarihi ve kültürel kimliğinin korunması amacıyla başlattığı çalışmalar, geniş yankı bulmuş ve zamanın, öğretim üyeleri, sanatçılar, gazeteciler, düşünce adamları ve mimarlar bu çalışmaya destek olmuş, bu faaliyet ve çalışmalar Birliğin kuruluş aşamasında kendini göstermiş ve TKB'nin yanında yer almıştır (Anonim 2013c).

Halen Birliğin yürüttüğü faaliyetler Vakıf ile birlikte sürdürülmektedir. Uzun yıllar aydınlar, akademisyenler ve gönüllü uzmanların özverili çabalarıyla küçük adımlarla gelişen tarihsel çevreyi koruma ve yaşatma çabası, 90'lı yıllardan sonra STK'ların girişimleriyle bir ölçüde ivme kazanmış, bir birikim sağlanmıştır. 2000 yılına girerken Avrupa Konseyi'nin başlattığı "Avrupa Bir Ortak Miras" kampanyası ise bu çabaları tetikleyecek yaygınlaşmanın yolunu açan gelişmeleri başlatmıştır (Anonim 2013ö).

Avrupa Konseyi'nin başlattığı "Avrupa Bir Ortak Miras" kampanyası projelerinden biri de, "tarihi kentler arasında kültürel miras alanında işbirliğinin geliştirilmesini öngören bir birliğin kurulması" olmuştur (Anonim 2013ö).

7-8 Ekim 1999 tarihinde Strasbourg kentinde kuruluş toplantısını yapan Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne Türkiye'de davet edilmiştir. Toplantıya gözlemci üye olarak katılan Bursa Büyükşehir Belediyesi, Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluş çalışmalarını başlatmış ve yürütücülüğünü üstlenmiştir. İçişleri Bakanlığı, Kültür Bakanlığı, ÇEKÜL Vakfı ve Mimarlar Odası'nın katkılarıyla tamamlanan kuruluş aşamasında Dışişleri, Orman ve Milli Eğitim Bakanlıkları ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği ve Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği de TKB'nin yanında yer almıştır (Anonim 2013ö).

22 Temmuz 2000'de Bursa'da, 52 tarihi kent belediyesi tarafından kabul edilen birlik tüzüğü ve yayınlanan "Kuruluş Bildirgesi"yle kuruluşunu açıklayan Tarihi Kentler Birliği 16.08.2000 gün ve 2000/1203 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile hukuki kimlik kazanmıştır. 2001 yılında da Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nin üyesi olmuştur. 28 Eylül 2000 tarihli ve 24184 sayılı Resmi Gazete de Birliğin kurulduğuna ilişkin Bakanlar Kurulu kararı yayımlanmıştır.

Tarihi Kentler Birliği kuruluşunu aşağıdaki bildirgeyle duyurmuştur: "…Tarihi Kentler Birliğinin kuruluş Bildirgesi 22 Temmuz 2000 günü Bursa Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı'nın çağrısı ile Bursa Tarihi Tayyare Kültür Merkezi'nde Kültür Bakanlığının katkısı, İçişleri Bakanlığı'nın teşviki, Bursa Valiliği'nin desteği ile Çekül Vakfı, Mimarlar Odası ve Marmara Boğazları Belediyeler Birliği'nin katılımıyla gerçetleştirilen Tarihi Kentler Birliği Kuruluş Toplantısı'nda hazır bulunan belediye Başkanları ve temsilcileri: Söz konusu birliğin ekte bulunan tüzüğü'nü kabul ederek bu kararları almışlardır.

Türkiye'yi dünyada ve Avrupa'da farklı ve ayrıcalıklı kılan en önemli ve eşsiz özelliği başka hiçbir ülkede bulunmayan ve elde edilmesi de mümkün olmayan tarihsel, kültürel ve kentsel mirasımızın zenginliğidir. Bu zenginliğin korunarak yirmibirinci yüzyıl kimlikli kentlerle yaşamak ve Avrupa ailesinde de kültürel değerlerini yitirmemiş güçlü ve saygın bir üye olarak yer almak hedefinde en önemli sorumluluk da yerel yönetimlere düşmektedir. Tarihi Kentler Birliği, bu ulusal ve evrensel sorumluluğun etrafında birleşme ve bütünleşme sürecini başlatmaktadır.

Bursa toplantısına katılan ve ekte imzaları bulunan Belediye Başkanları ve temsilcileri, Tarihi Kentler Birliği'nin kurucu üyeleri olma gururunu taşımaktadırlar. Ancak, ekte tüzüğü benimseyen diğer tarihi kentlerimiz de bu birliğe üye olarak aynı gururu bizlerle paylaşabileceklerdir.

Birlik kuruluş prosedürünü tamamlamak için gerekli çalışmalar Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla, İçişleri Bakanlığı'nın destek ve esşgüdümü altında Bursa Büyükşehir Belediyesi'nce yapılacak ve söz konusu çalışmalarda da Çekül Vakfı, Mimarlar Odası

ile Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği koordinasyonu sağlayarak katkıları sürdürülecektir. Bu kararda imzası bulunan ve Birliğe üye olmak isteyen diğer belediyeler ilk genel kurula kadar ekli tüzüğün kendi belediye meclislerinin de onayına sunacaklar ve resmi işlemler tamamlandıktan sonra, gerçekleşecek genel kurul ve organ seçimlerine kadar birliğin kurucu başkanlğını Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı yürütecektir.

Tarihi Kentler Birliği kuruluş toplantısı katılımcıları, yukarıdaki ve ekli tüzükteki çalışma ilke ve hedefleri doğrultusunda Tarihi Kentler Birliği'nin kurulduğunu ilan ederek, ülkemizin kültür ve çevre değerlerinin korunmasından sorumlu tüm kurumları Birlik çalımalırına destek vermeye çağırır ve bu Kuruluş Bildirgesi'ni kamuoyuna saygı ile açıklar…" (Anonim 2013p).

Tarihi Kentler Birliğinin dergisi olan Yerel Kimlik dergisinin ilk sayısında birliğin bir anda bu kadar güçlü kurulmasının verdiği mesajı Mithat KIRAYOĞLU; "kültür mirasının popülist yaklaşımlarla ve oy kaygısıyla, imar yağmacılarına peşkeş çekildiği dönem geride kalmıştır. Kültürel kalkınma ve koruma, ekonomik kalkınmadan sonra değil, onunla eş zamanlı olarak gerçekleştirilecektir. Kentler, kurumlar istediği için değil, kentliler istediği için korunacaktır" şeklinde değerlendirmektedir.

Tarihi Kentler Birliğinin misyon ve vizyonu birliğin faaliyet raporlarında şu şekilde dile getirilmiştir: "Misyon; yerel yönetimler ile meslek ve sivil toplum örgütlerini bir araya getirerek kentlerimizin tarihsel, kültürel ve doğal dokusunun korunmasını ve tanıtımını sağlamak" ve "vizyon; medeniyetlerin bulusma noktasında yer alan Ülkemizin tarihsel, kültürel ve doğal dokusunu koruyup gelecek nesillere aktarmaktır (Anonim 2009,2010,2011r)

Oktay Ekinci Tarihi Kentler Birliği'nin ülkeye kazandırdıklarını maddeler halinde sıralamaktadır (Mengi 2007):

1- Yerel sorumluluk, tarihi ve kültürel mirasın korunması için merkezi idarenin sorumluluk üstlenmesi kaçınılmaz ancak, yerel yönetimlerinde bu işe sahip çıkması gerekiyor.

2- Kimlikli Hizmet: Belediyelerde sadece genel hizmetler değil, kültürel mirasın korunması çalışmaları da önem kazandı ve kentsel kimlikleri öne çıkaran çalışmalar yapılmaktadır.

3- Evrensel Bilinç; Kültürel mirasın sadece bir ulusa veya şehre değil tüm insanlığa ait olduğu bilinçci gelişti ve bu bilinç güçlenmektedir.

4- Saygınlık; Kültürel miras için imar rantından vazgeçebilen bir belediyecilik anlayışı halkın gözünde de belediyelere saygınlık getirmektedir.

5- Kent ve İmar kültürü; Kentleşmenin apartmanlaşma olmadığı bilinci gelişmeye başladı.

6- Korumayı özendiren yasalar; Yerel yönetimlerde KUDEB gibi özel birimlerin kurulması, KDV muafiyeti gibi bir takım gelişmelerin olması TKB'nin çalışmaları sayesinde oluşmuştur.

7- Yerel İşbirliği; Belediyeler ve il özel idareleri arasında işbirlikleri doğmuştur. Yine, resmi ve özel kurumlar arasında işbirlikleri gelişmiştir.

8- Koruma Ortaklığı; Yerel yönetimlerin koruma kurullarına muhalefet için değil, işbirliği için gittikleri bir ortam oluşmuştur.

9- Kültürlerin Birlikteliği; TKB üyesi belediyelerin tarihi ve kültürel mirasa birlikte ve ayrım yapılmadan bu mirasın sahiplenilmesi bilinci gelişmiştir.

10- Siyasal Olgunluk; Parti ve siyasi düşünce ayrımı yapılmadan mirasa sahip çıkma bütünleşik çalışma anlayışı gelişmiştir.”

4.2.2.1 Yasal Dayanaklar

Tarihi Kentler Birliği, Türkiye’deki tarihi ve kültürel mirasın korunması amacı ile kurulmuş özel bir birliktir. Kuruluşu ayrı bir yasayla değil yerel yönetim birliklerinin tabii olduğu mevzuat hükümlerine göre olmuştur. Bu nedenle Birlik kurulmasını düzenleyen ulusal ve uluslararası belgelere değinmenin uygun olacağı kanaatindeyiz.

4.2.2.2 Uluslararası Mevzuat

Uluslararası belgelere bakıldığında, Türkiye’nin çekincelerle imzaladığı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın 10’uncu maddesi, yerel yönetimlerin birlik kurma ve birliklere katılma hakkını içermektedir. Buna göre, “yerel yönetimler yetkilerini kullanırken, ortak ilgi alanlarındaki görevlerini yerine getirebilmek amacıyla, başka yerel yönetimlerle işbirliği yapabilecekler ve kanunlar çerçevesinde birlikler kurabileceklerdir. Her devlet, yerel yönetimlerin ortak çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi için birliklere üye olma ve uluslararası yerel yönetim birliklerine katılma hakkını tanıyacaktır”.

Yerel Yönetimler Evrensel Bildirgesinin 9’uncu maddesi ise, “yerel yönetimler, yetkilerini kullanmada, ortak çıkarlarının savunulması ve geliştirilmesi ve üyelerine belli hizmetler sağlamak için birlikler kurma yetkisine sahip kılınmalıdır” hükmünü getirmektedir.

4.2.2.3 Ulusal Mevzuat

Yerel yönetim birlikleri ile ilgili yasal dayanaklar arasında en başta Anayasayı belirtmek ve ikinci aşamada mahalli idare birlikleri ile ilgili kanunları irdelemek gerekir.

1982 Anayasasının mahalli idarelerle ilgili 127'nci maddesinin son fıkrasında "Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır."şeklinde bir düzenleme yapılmıştır.

Mahalli idare birlikleri ile ilgili asıl düzenleme 11.06.2005 tarihli ve 25842 Sayılı Resmi Gazete yayımlanarak yürürlüğe giren 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'dur. Kanunun 3'üncü maddesinde birlik "birden fazla mahalli idarenin, yürütmekle görevli oldukları hizmetlerden bazılarını birlikte görmek üzere kendi aralarında kurdukları kamu tüzel kişisi" şeklinde tanımlanmıştır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun belediye meclislerinin görev ve yetkilerini düzenleyen 18'nci maddesinin (o) bendinde yer alan "Diğer mahallî idarelerle birlik kurulmasına, kurulmuş birliklere katılmaya veya ayrılmaya karar vermek" ve (p) bendindeki "Yurt içindeki ve İçişleri Bakanlığı'nın izniyle yurt dışındaki belediyeler ve mahallî idare birlikleriyle karşılıklı iş birliği yapılmasına; kardeş kent ilişkileri kurulmasına; ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla kültür, sanat ve spor gibi alanlarda faaliyet ve projeler gerçekleştirilmesine; bu çerçevede arsa, bina ve benzeri tesisleri yapma, yaptırma, kiralama veya tahsis etmeye karar vermek" gibi birkaç hüküm dışında, 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda birliklerle ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. 5355 Sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce birliklerle ilgili düzenleme mülga 1580 Sayılı Belediye Kanununda yer almaktaydı.

4.2.2.4 Tarihi Kentler Birliği'nin Amacı

Birliğin kuruluş amacı tüzüklerinde şöyle ifade edilmektedir: "*Avrupa Birliği Aday Üyesi olan Türkiye'nin de kurucusu olduğu, Avrupa Konseyi'nin Avrupa, Bir Ortak Miras kampanyasının 25. yılı kapsamında oluşturduğu Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nde, Türkiye'nin de temsilini güçlü ve etkin bir şekilde sağlamak üzere, tarihi*

kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir Ortak Miras anlayışıyla korunması ve yaşatılması için Tarihi Kentler Birliği kurulmuştur."

Birlik merkezi İstanbul'dur ve faaliyetleri üye belediyelerin yetki alanları ile sınırlıdır. Çalışma süresi ise sınırsızdır. Hali hazırda 383 belediye birliğin üyesidir.

Birlik temel amaçlarını Tüzüğünün 5'nci maddesinde aşağidaki gibi sıralamaktadır:

1. Tarihi kent dokularını, kentsel, kültürel mirası koruma ve imar konularında Birliğe üye belediyeler arasında işbirliği ve deneyim alışverişi sağlar.

2. Üye belediyelere belediyecilik, koruma, kültür, çevre, imar ve tarihi kent konularıyla ilgili bilgi, belge, mevzuat gibi kaynaklar sağlar ve aynı konularda eğitime dönük etkinlikler düzenleyerek danışmanlık yapar.

3. İçişleri Bakanlığı'nca belirlenecek konularda, Birliğe bağlı tarihi kent belediyelerinin Avrupa Tarihi Kentler Birliği'ne üye belediyelerle diyalog ve işbirliği kurmalarını sağlar, bu ilişkileri kurar ve kolaylaştırır.

4. Birliğe bağlı belediyeler adına ve Birliğin amacına uygun çalışmalar yapar, bu çalışmalar arasında eşgüdüm sağlar, ortak alımlarda bulunur, yatırımları organize eder, denetler.

5. Doğal, tarihsel çevreyi, kültürel mirası koruma ve yaşatma yönünde üye belediyelerin girişimlerine destek verir, kaynak bulur, bu gibi girişimleri organize eder, yapar ve yaptırır.

6. Amacı doğrultusunda, çalışma alanlarına bağlı uluslararası ilişkiler kurar, ortak çalışmalar yapar; ulusal ve uluslararası katılımcılarla bilimsel ve kültürel etkinlikler,

tarihi kent ve çevrelere teknik inceleme gezileri ile süreli ya da süresiz yayın faaliyetlerinde bulunarak, üye belediyeleri ve kamuoyunu bilgilendirici programlar düzenler.

7. Yasal olanaklar dahilinde, üye belediyelerdeki kent halkının da tarihi kent dokusunu, doğal ve kültürel çevreyi koruma bilincini yükseltmeye yönelik film, multivizyon ve benzeri görsel, belgesel malzeme hazırlar, hazırlattırır, radyo, televizyon yayınları için program düzenleyebilir.

8. Birliğe üye kentlerin koruma amaçlı imar planlarını, anıt eserleri çevresinde kentsel tasarım projelerini, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurullarınca tescil edilmiş yapıların rölöve ve projelerini yapar, yaptırır ve bunların uygulamalarında teknik denetim katkısı sağlar.

9. Tarihi Kentler Birliği üyeleri arasında bilgi ağı kurar ve geliştirir.

10. Kültürel mirası korumanın ekonomik gelişmeyi destekleyeceği inancıyla tarihi kentlerin yaşama yeteneğini ve sürdürülebilirliğini destekler.

11. Tarihi kentlerin kültürel miraslarının korunması ve artırılması için uygun kanunların çıkarılmasını destekler.

12. Tarihi kentler arasında Avrupa kardeşliklerinin kurulmasını teşvik eder ve destekler.

13. Amaçları doğrultusunda faaliyet gösterecek şirketler kurar ve işletir.

14. Bu etkinliklerden ortaya çıkabilecek kârlar yalnızca Birliğin etkinlikleri için kullanılabilir.

Doğal, tarihsel ve kültürel mirasın korunması için ortak politikalar ve yöntemler geliştirmek, bu politikalar için kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları,

meslek odaları, üniversiteler gibi kuruluşlarla ve konunun uzmanı kişilerle işbirliği yapmak ve uluslararası kurum ve kuruluşlarla ortak hizmet projeleri geliştirmek konularında, ortak çıkarlar doğrultusunda, üye belediyelerce birliğe yetki devrinde bulunulmaktadır.

4.2.2.5 Birliğin Organları

Birliğin organları; birlik meclisi, birlik encümeni, birlik başkani şeklindedir.

Birlik meclisi ile ilgili hükümler tüzüğün 8'inci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; üye belediyelerin belediye başkanları ve büyükşehir belediyeleri dışındaki belediye meclislerinin kendi üyeleri arasından seçecekleri bir üye ile büyükşehir belediye meclislerinin kendi üyeleri arasından seçecekleri üç üye ve belediye meclisi üyeliğine seçilme şartlarına sahip, meclis dışından seçecekleri birer üyenin katılımından teşekkül eder. Büyükşehir belediye meclisleri, birlik meclisine kendi üyeleri arasından gönderecekleri üyeyi seçtikleri toplantıda dışarıdan üye seçip seçmemeye karar verirler. Eğer seçecekler ise, aynı toplantıda, seçilecek kişinin isimlerini de belirlemek zorundadırlar. Birlik meclisine asil üye sayısının yarısı kadar da yedek üye seçilir.

Birlik meclisinin seçimle gelinen üyeliklerinin boşalması durumunda yerine yedek üye getirilir. Birlik meclisi üyelerinin görev süresi mahalli idare seçimleriyle sona erer. Belediye başkanlığını ve belediye meclisi üyeliğini kaybedenler, birlik meclisi üyeliğini de kaybetmiş sayılırlar.

Birlik meclisi'nin görev ve yetkileri tüzüğün 10'uncu maddesinde şöyle sıralanmıştır;

1. Birlik başkanlık divanı üyelerini, birlik encümen üyelerini ve meclis ihtisas komisyonu üyelerini seçmek,

2. Yatırım planını, çalışma programlarını görüşmek ve karara bağlamak,

3. Bütçe ve kesin hesabı kabul etmek, bütçede kurumsal kodlama yapılan birimler ile fonksiyonel sınıflandırmanın birinci düzeyleri arasında aktarma yapmak,

4. Birlik tarafından yürütülecek hizmetler için uygulanacak ücret tarifesini belirlemek,

5. Dava konusu olan ve miktarı iki bin Yeni Türk Lirasından on bin Yeni Türk Lirasına kadar olan birlik alacaklarının sulhen halline karar vermek,

6. Birlik yatırımlarının yap-işlet veya yap-işlet-devret modeli ile yapılmasına karar vermek,

7. Birlik teşkilatına ait birimlerin kurulmasına karar vermek,

8. Birlik başkani ile birlik encümeni arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlamak,

9. Birlik personeline ait kadroların ihdasına, değiştirilmesine ve kaldırılmasına karar vermek,

10. Üye belediyelerin katılım paylarını belirlemek,

11. Borçlanmalara karar vermek,

12. Taşınmaz malların alım, satım, kiralama ve trampasına karar vermek,

13. Şarta bağlı yardımların amacına uygun bir şekilde kullanılmasını izlemek ve bu hususta gereken kararları almak,

14. Kuruluş amaçları arasında belirtilen görevlerle ilgili olarak yabancı, uluslararası kamu kurum ve kuruluşları ile yapılacak işbirliği konusunda karar almak,

15. Birlikçe çıkarılacak yönetmelikleri kabul etmek,

16. Birliğin tüzük değişikliğini kabul etmek,

17. Birliğin feshine karar vermek,

18. Maliye Bakanlığı, TSK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının mülkiyetinde bulunan taşınmazları, kullanma amacına uygun olarak, satın almak, bağış kabul etmek, kiralamak, kullanma hakkı tesis etmek ve böylece kültür varlıklarının korunarak yaşatılmasına katkıda bulunmak,

19. Birliğin mülkiyetinde bulunan ya da birliğe tahsis edilmiş çevre düzenlemesi yapılmış alanları, restore edilmiş yapıları kullanma amacına uygun olarak işletmek,

bedelli veya bedelsiz olarak mahalli idareler ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına tahsis etmek veya diğer kişilere kiralamak.

Tüzüğün 11'inci maddesinde meclis başkanlık divanı ile ilgili düzenleme yer almaktadır. Düzenleme ile "mahalli idareler genel seçimlerinin sona ermesinden sonra, meclis, birlik merkezinin bulunduğu il valisinin çağrısı üzerine, 30 gün içinde, en yaşlı meclis üyesinin başkanlığında toplanarak, ilk iki yıl için meclis başkanını, birinci ve ikinci meclis başkan vekilini ve 2 katip üyeyi seçer. Seçilen başkanlık divanı ilk iki yıl için görev yapar. İlk iki yıldan sonra seçilen başkanlık divanı üyeleri ilk mahalli idareler genel seçimine kadar görev yapar. Herhangi bir nedenle başkanlık divanında boşalma olması durumunda kalan süreyi tamamlamak üzere yeni üye seçilir" denilmektedir.

Birlik meclisi toplantıları ve karar yeter sayısı ise tüzüğün 12'nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, birlik meclisi her yıl mayıs ve eylül aylarında olağan olarak Birlik merkezinde toplanır. Olağan toplantı yeri dışında toplanılmasının zorunlu olduğu durumlarda, üyelere önceden bilgi vermek kaydıyla, meclis başkanı'nın birliğin faaliyet alanı içerisinde belirlediği yerde toplantı yapılır. Mayıs ayı toplantısı dönem başı toplantısıdır. Meclis, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve katılanların çoğunluğu ile karar alır. Karar yeter sayısı meclis üye tam sayısının ¼'ünden az olamaz.

Meclis, başkan veya üyelerinin 1/3'ünün veya üye mahalli idare meclislerinin isteği üzerine olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Gerekli toplantı yeter sayısı sağlanamazsa, Başkan tarafından toplantı 3 gün sonraya ertelenir. İkinci toplantı, üye sayısının ¼'ünden az olmayan üye ile açılır ve kararlar katılanların salt çoğunluğu ile alınır. Ancak, bu oran meclis üye tam sayısının ¼'ünden az olamaz. Olağanüstü toplantıda, çağrıyı gerektiren konular dışında başka iş görüşülmeyeceği ifade edilmektedir.

Birlik meclisi'nce alınan kararlar birlik başkanına gönderilir. Birlik başkanı hukuka aykırı gördüğü meclis kararlarını geri gönderir. Meclis, kararında ısrar ederse veya başkan 5 gün içerisinde kararı mülki idare amirine gönderir ya da bu süre zarfında herhangi bir işlem yapmaz ise kararlar kesinleşir. Tüzük değişikliğine ilişkin kararlar

İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile kesinleşir ve yürürlüğe girer ve kesinleşen meclis kararları İstanbul Valisi'ne göndermekle yürürlüğe girer.

Birlik encümeni, birlik başkanı ile meclis'in kendi üyeleri arasından bir yıl için seçeceği 6 üyeden oluşur. Encümen seçimleri dönem başı toplantısında ve gizli oyla yapılır. Görev süresi dolan kişiler yeniden seçilebilir. Birlik başkanı encümen'in de başkanıdır. Başkanın bulunmadığı hallerde bu görev, başkanın görevlendirmesi durumunda, genel sekreter veya görevlendireceği encümen üyelerinden biri tarafından yürütülür.

Birlik encümeninin görev ve yetkileri şunlardır:

1. Yatırım planı, çalışma programı ile bütçe ve kesin hesabı inceleyip birlik meclisi'ne görüş bildirmek,
2. Kamulaştırma işlemlerinin gerektirdiği kamu yararı kararını almak,
3. Öngörülmeyen giderler ödeneğinin harcama yerlerini belirlemek,
4. Bütçede fonksiyonel sınıflandırmanın ikinci düzeyleri arasında aktarma yapmak,
5. Kanunlarda öngörülen cezaları vermek,
6. İki bin Yeni Türk Lirasına kadar olan davaların sulhen halline karar vermek,
7. Taşınmaz mal alımına, satımına, kiralanmasına ve takasına ilişkin meclis kararlarını uygulamak,
8. Kiralama ve kiraya verme ile ilgili işlemleri yapmak, Birlik Meclisi'nin yetkisi dışında kalan kiralama ve kiraya verme işlemlerini karara bağlamak,
9. Kanunların ve Tüzüğün Encümen'e verdiği diğer görevleri yapmak.

Tüzüğün 18'inci maddesinde; birlik encümeni, ayda bir defa üye tam sayısının salt çoğunluğu ile önceden belirlenen yer, gün ve saatte toplanır, katılanların çoğunluğu ile karar alır, demektedir. Eşitlik halinde başkanın olduğu taraf çoğunluğu sağlamış sayılır. Başkan, acil durumlarda encümen'i toplantiya çağirabilir. Encümenin gündemi başkan tarafından hazırlanır. Başkan tarafından havale edilmeyen konular görüşülemez. Encümen üyeleri Başkan'ın uygun görüşü ile gündem maddesi teklif edebilir. Encümen'e havale edilen konular bir ay içinde görüşülerek karara bağlanır, denilmektedir.

Birlik meclisi, mahalli idareler seçimi sonuçlarının ilanından itibaren ilk toplantısında, başkanlık divanının öteki üyeleri ile birlikte, iki yıl için birlik başkanını seçer. İki yılın sonunda, diğer başkanlık divanı üyeleri gibi birlik başkanını da, ilk genel seçimlere kadar görev yapmak üzere tüzüğün 11′inci maddesindeki usullere göre seçilmektedir.

Birlik başkanının görev ve yetkileri şunlardır:

1. Birliği yönetmek ve birliğin hak ve menfaatlerini korumak,
2. Yatırım planı, çalışma programı ile bütçeyi ve kesin hesabı hazırlamak, uygulamak, izlemek, değerlendirmek ve bunlarla ilgili olarak hazırlayacağı yıllık faaliyet raporunu meclis'e sunmak,
3. Birliği temsil etmek veya vekil tayin etmek,
4. Birlik meclisi'ne ve birlik encümeni'ne başkanlık etmek,
5. Birliğin taşınır ve taşınmaz mallarını idare etmek,
6. Birliğin gelir ve alacaklarını takip ve tahsil etmek,
7. Yetkili organların onayını almak şartıyla sözleşme yapmak,
8. Birlik meclisi ve birlik encümeni kararlarını uygulamak.
9. Birlik meclisi ve birlik encümeninin yetkisi dışında kalan diğer ödenek aktarmalarını yapmak,
10. Birlik personelini atamak,
11. Birliği denetlemek,
12. Şartsız bağışları kabul etmek,
13. Kanunlarla birliğe verilen ve birlik meclisi veya birlik encümeni kararını gerektirmeyen görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak,
14. Birlik meclisi'ni toplantıya çağırmak,
15. Kanunların ve Tüzüğün verdiği diğer görevleri yapmak.

4.2.2.6 Tarihi Kentler Birliği Teşkilatı

Birlik genel sekreteri, yazi işleri müdürlüğü, mali hizmetler birimi ile meclis kararıyla kurulacak diğer üç birimden oluşur. Birlik genel sekreteri birliğe ait hizmetlerin, başkan

adına, onun direktifi ve sorumluluğu altında yürütülmesini sağlar. Birlik başkanı hangi işleri birlik genel sekreteri'ne devrettiğini bir yönerge ile belirler.

4.2.2.7 Tarihi Kentler Birliğinin Maliyesi

Birliğin gelirleri şunlardır:

1. Birlik üyelerinin, birliğin kuruluş ve faaliyet giderlerine katılma payları,
2. Birlik meclisi tarafından belirlenecek tarifelere göre tahsil edilecek hizmet karşılığı ücretler,
3. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarından aktarılacak ödenekler,
4. Taşınır ve taşınmaz malların kira, satış ve başka şekillerde değerlendirilmesinden elde edilecek gelirler,
5. Kira ve faiz gelirleri,
6. Bağışlar,
7. Gönüllü harcamalara katılma payları,
8. Diğer gelirler.

Birliğin giderleri şunlardır:
1. Birlik hizmetlerinin yürütülmesi için yapılacak giderler,
2. Birliğin personeline ve seçilmiş organlarının üyelerine ödenen maaş, ücret, ödenek, huzur hakkı, yolluk, hizmete ilişkin eğitim harcamaları ile diğer giderler,
3. Hizmet karşılığı alınacak ücretler ve diğer gelirlerin takip ve tahsili için yapılacak giderler,
4. Birliğin hizmet binalarının, tesislerinin, araç ve gereçlerinin temini, yapımı, bakımı ve onarımı için yapılan giderler,
5. Faizler, borçlanmaya ilişkin diğer ücretler ile sigorta giderleri,
6. Dava takip ve icra giderleri,
7. Avukatlık, danışmanlık ve denetim ücretleri,
8. Kamusal ve özel sektör kuruluşlarıyla yapılan ortak hizmetler ve diğer proje giderleri,
9. Temsil, tören ve ağırlama giderleri,

10. İlan giderleri,
11. Diğer giderler.

Üye belediyeler, her yil birlik meclisi'nde kabul edilen bütçe kararnamesindeki nüfus esasına göre belirlenen miktarı Birliğe katılım payı olarak öderler.

Birliğin üst yöneticisi ve birliğin harcama yetkilisi birlik başkanıdır. Başkan bu yetkisini birlik genel sekreteri'ne devredebilir.

Birlik, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve Sayıştay Kanunu'na tabidir.

Üyeler, tarihi, kültürel, doğal ve kentsel değerlerin korunması ve yaşatılması için birliğin oluşturduğu bilgi, beceri, birikimlerinden; teknoloji ve kaynak kullanma imkanlarından yararlanır. Bu yararlanmanın usul ve yöntemleri meclis tarafından belirlenir.

Birlik üyelerinin sorumluluğu: Birlik adına yapılan her türlü sözleşme ve yüklenmelerden birlik tüzelkişiliği sorumludur. Birliğin mal varlığı ile sınırlı olan bu sorumluluk hiçbir şekilde üye belediyenin tüzel kişiliğini bağlamaz.

Birliğin kuruluşundan sonra, Birliğe katılmak isteyen mahalli idare birimlerinin kendi meclislerinde alacakları katılma kararının Birlik Meclisi'nce kabulü ve İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile katılım gerçekleşmiş olur.

Üye mahalli idareler kendi meclis kararları ile birlikten ayrılırlar. Bu takdirde, ayrılan üyelerin Birlikteki hak ve alacakları ayrılış tarihinden itibaren iki yıl süre ile bloke edilir ve Birlik Meclisi kararına göre işlem yapılır.

Birlik tüzüğü değişikliği, birlik meclisi üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun kararı ve İçişleri Bakanı'nın onayı ile gerçekleşir.

Birlik meclisi üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun alacağı kararla feshedilebilir. Birliğin tasfiyesini, mülki idare amirince belirlenen üç kamu görevlisi yürütür. Tasfiye işlemleri en geç 1 yıl içinde sonuçlandırılır. Birliğin mal varlığı, Birlik Meclisi'nce alınacak kararlar doğrultusunda ve üye birimlerinin birlik mal varlığına katılma oranlarına göre, katılma oranları belli değil ise, mahalli idare birimlerinin nüfusları oranında dağıtılır.

4.2.2.8 Birliğin Üyeleri

16 Ağustos 2000 gün ve 2000/1203 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmasına izin verilen Tarihi Kentler Birliği Birliği 52 kurucu üye ile kurulmuştur[5]. Birliğe üye olabilmenin kriterleri şu şekilde sıralanmıştır (Anonim 2013ö):

1. Yerel yönetim politikalarında, tarihi ve doğal çevre korumasına önem ve ağırlık verilen kentler; bu konuda kent kültürünü, sivil toplum katılımını ve toplumsal duyarlılığı geliştirme çabaları içindeki kentler.

2. Yerleşme dokusunun önemli ve etkin bir kesimi "kentsel sit, arkeolojik sit, tarihsel sit ve doğal sit" olarak tescil edilmiş kentler,

3. Güçlü ve önemli anıtsal yapılara sahip olan ve özellikle bu yapılarıyla tanınan kentler,

4. Bir ya da birkaç antik kentle üst üste ve iç içe yaşayan kentler,

5. Diğer ülkelerdeki tarihi kentlerle "Kardeş Şehir" ilişkisi kurmuş tarihi kentler,

6. Önemli tarihsel olayların cereyan ettiği tarihsel kentler,

7. Geçmiş uygarlıklara başkentlik yapmış olan kentler,

8. UNESCO'nun Dünya Miras Listesi'ne girmiş kültür değerlerinin bulunduğu kentler,

5 Bknz.Ek 4.

9. Tarihsel metropoller.

5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu'nun 4'ncü maddesinde kurulmuş birliğe üyelik hususu belirtilmiştir. Maddeye göre, Kurulmuş bir birliğe üyelik, üye olmak isteyen mahallî idare meclisinin kararı ve buna dayalı başvuru üzerine, birlik meclisinin kabulü ile olur. Bu durumda Bakanlar Kurulu'nun izni aranmaz. Ayrılmada ilgili mahallî idare meclisinin kararı yeterlidir. Görüleceği üzere, katılmada birlik meclisinin kararı gerekli iken, birlikten ayrılma için sadece ayrılacak mahalli idare meclisinin kararı yeterli olmaktadır.

Tarihi Kentler Birliği'ne yukarıdaki üyelik şartlarına haiz belediyeler üye olabilmektedir. Ülkemizde hemen her belediye sınırları içerisinde tarihi ve kültürel bir değer bulunduğundan mevcut belediyelerin tamamının üye olmasında bir engel bulunmamaktadır. Kaldıki sınırları içerisinde harhangi bir tarihi ve kültürel miras bulunmayan belediyeler dahi katılım şartları arasında sayılan "Yerel yönetim politikalarında, tarihi ve doğal çevre korumasına önem ve ağırlık verilen kentler; bu konuda kent kültürünü, sivil toplum katılımını ve toplumsal duyarlılığı geliştirme çabaları içindeki kentler" ifadesinin bulunması üyelik için yeterlidir.

Birliğe üye belediye profiline bakıldığı zaman[6] 13 il belediyesinin Birliğe üye olmadığı, bu illerin ilçe ve belde belediyelerinin bazılarının birliğe üye oldukları görülmektedir.[7]

8 İl belediyesinin ise ili-ilçesi-beldesi dahil hiçbir belediyesinin birliğe üye olmadığı anlaşılmaktadır[8]. Geriye kalan 60 il belediyesi ise birliğin üyesidir.

Yine üyeleri, büyükşehir olup olmadıkları açısından değerlendirdiğimizde, yeni kurulan büyükşehirlerin büyük bölümünün aralarında olduğu 27 büyükşehir belediyesinin Birliğe üye olduğu, kurucu üye olarak görünen Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin

6 Bknz.Ek 5.
7 Bknz: Ek 6.
8 Bknz. Ek 7.

üyelikten ayrıldığı, Balıkesir ve Sakarya Büyükşehir Belediyeleri'nin ise üye olmadığı tespit edilmiştir.[9]

4.2.2.8 Birliğin Çalışmaları

Birliğin çalışmalarını; basım yayın, Anadolu seminerleri, buluşmalar, eğitimler, yol haritaları, ortaklıklar ve projeler olarak başlıklandırabilmek mümkündür. Birliğin kuruluşunu müteakip çıkartığı ve ilk sayısı Temmuz 2001'de yayınlanan Yerel Kimlik Dergisi, 2004 yılına kadar 13 olağan 1 özel sayı ile yayın hayatını sürdürmüştür.

Başlangıçta 52 üyesi olan Tarihi Kentler Birliği, tamamen gönüllü katılımlarla üye sayısını 380'in üzerine çıkarmıştır. Bu bilinçle kentler, tarihi ve kültürel kimliklerine sahip olmak için var güçleriyle çalışmaktadırlar. 2005 yılında birlik merkezinin İstanbul'a taşınmasından sonra, dergi İstanbul'da Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik adıyla üç ayda bir yayınlanmaktadır (Anonim 2013ö). Tarihi Kentler Birliği tarafından 50'nin üzerinde kitap basılmıştır.

Birliğin ilk kuruluş yıllarında "buluşma" adı altında gerçekleştirilen Anadolu toplantıları, 2005 yılından sonra yeniden düzenlenmiştir. Yılda iki kez olağan genel kurul toplantıları ile eşzamanlı olarak yapılan toplantılar Anadolu Buluşmaları olarak sürerken, bunlara yılda dört Anadolu Semineri eklenmiştir. Anadolu Seminerlerinin amacı, yerel yönetimlerin kentsel ve kültürel miras ve koruma ile ilgili bilgi, beceri ve görgülerini artırmak, onlara daha nitelikli donanımlar kazandırmaktır (Anonim 2013ö).

Anadolu buluşmalarının, Tarihi Kentler Birliği'nin kuruluşunu izleyen örgütlenme sürecinde etkinliklerin belkemiğini oluşturduğu ifade edilmekte ve Birliğin kuruluşunun hemen ardından üyelerin talepleri üzerine, Birlik Meclisi toplantılarının Anadolu'nun çeşitli kentlerinde, paneller ve kent gezileri eşliğinde yapılmasının bir gelenek haline geldiği ifade edilmektedir. 2005 yılından sonra yıllık toplantı sayısının 6'ya çıkması

9 Bknz. Ek 8.

üzerine, buluşmaların sayısı 2'ye indirilmiş ve diğer 4 toplantı seminer formatında yapılmaya başlanmıştır (Anonim 2013ö).

Tarihi Kentler Birliği 2009 tarihinden itibaren üye belediyelerde koruma alanında çalışan personellerinin niteliklerinin yükseltilmesi amacıyla Kültürel ve Kentsel Koruma Eğitim Programını Çekül Akademi ile işbirliği yapmak suretiyle başlatmıştır. Eğitimin daha ziyade, belediyerde çalışan mimar, şehir plancısı, mühendis, sanat tarihçisi, arkeoloğ, proje uzmanlarından oluşan teknik kadrolara yönelik olduğu belirtilmektedir (Anonim 2013ö).

Eğitim konuları ise Birlik web sitesinde; kentsel koruma ve kentsel gelişim stratejileri, kültürel korumada proje yönetimi, taşınmaz kültür varlıklarının bakım-onarım esasları, kültür turizmi, kültürel mirasın işlevlendirilmesi, korunan alanlarda yeni yapılaşma ilkeleri, alan yönetimi, somut olmayan kültürel miras başlıkları şeklinde sıralanmıştır.

Tarihi Kentler Birliği, kurulduğu yıldan beri yerel yönetimleri, kültürel mirası koruma konusunda sorumluluk almaya teşvik etmekte ve kadrolarının proje üretme kapasitesinin gelişmesine destek olmakta ve deneyim aktarımının gerçekleştiği bir dayanışma ortamı sunmaktadır.

Tek yapıdan sokak, mahalle, kent ölçeğine taşınan ve Türkiye'nin yerel kültür politikalarına altlık oluşturan koruma yaklaşımı, birliğin ikinci on yılında "bölge ölçeğine" taşınmış, aynı bölgede ortak bir coğrafya ve kültür değerlerini paylaşan kentler artık işbirliği içinde ortak çözüm geliştirme arayışına girmiştir. Birliğin benimsediği "bölge ölçeğinde koruma" yaklaşımında, koruma, bölgesel ekonomik kalkınma ile de örtüşmektedir (Anonim 2013ö).

2012 yılında TBB'nin desteği ile başlayan "Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları" sürecinin, Tarihi Kentler Birliği adına, Kentsel Strateji'nin gönüllü danışmanlığında, Çekül Vakfı tarafından yürütüldüğü ifade edilmekte ve her bir yol haritasının, bölgesel

değerleri oluşturan yerel çeşitliliği, yeni bir vizyon çerçevesinde geleceğe taşıyacak olan kalkınma stratejilerini ve eylemleri ortaya koyduğu belirtilmektedir (Anonim 2013ö).

Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritaları, 2012 yılı boyunca 4 bölgede gerçekleştirilmiştir. Yol haritalarını hazırlama yöntemi çerçevesinde, bölgenin coğrafi, kültürel ve ekonomik değerleri ile ilgili bilgi ve deneyim sahibi uzmanlardan oluşan bir "Vizyon Geliştirme Kurulu" toplanmaktadır. Ardından, yereldeki kamu-yerel-sivil-özel kesimleri bir araya getiren "Katılımcı Yerel Çalıştaylar" düzenlenmektedir. Katılımcı çalıştaylarda elde edilen veriler, yol haritalarının belkemiğini oluşturan bölgesel vizyon, stratejiler ve eylemlerin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Yol haritalarının sonunda, doğa ve kültür öncelikli bölgesel kalkınma hareketini tetikleyecek kavramsal program önerilmekte; kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi gereken eylemlerin yer aldığı bir zaman çizelgesi sunulmaktadır (Anonim 2013ö).

2005 yılına kadar faaliyetlerini Çekül Vakfı, Mimarlar Odası, Kültür Bakanlığı gibi kurumlarla birlikte yürüten Birlik bu tarihte yürürlüğe giren 5355 Sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunundaki hükümler uyarınca kendisini yeni duruma uyarlamış ve genel kurulunu yaparak tamamı belediyelerden oluşan bir birlik statüsüne kavuşmuştur.

Birlik, aralarında yapılan protokol gereği bir kamu kurumu olan Türkiye Belediyeler Birliği (TBB) ile ortak projeler yürütmektedir. Birlik, üyesi olan Belediyelerle de ortak çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca bir STK olan Çekül Vakfı ile sürekli işbirliği halindedir ve sürekli ortak çalışmalar yapmaktadır.

TKB, 2005 yılında aldığı bir kararla, belediyelerin koruma çalışmalarında mimari proje giderlerine destek olmak amacıyla, "200 Ortak 200 Eser Programı"nı başlatmıştır. 2005-2009 yılları arasında 149 belediyenin 246 projesine toplam 7.950.000 TL destek verildiği anlaşılmıştır. Program şartnamesine uygun görülerek destek alan projelerin büyük çoğunluğu valiliklerin onayıyla tahsis edilen il özel idare fonlarıyla uygulamalarını tamamlamıştır. Pek çok belediye, TKB "Tarihi ve Kültürel Mirası Koruma Proje ve Uygulamalarını Özendirme Yarışması" ödüllerini almaya hak kazanmıştır (Anonim 2010s).

TKB'nin 2009 yılı faaliyet raporunda; Destek alan 149 belediyenin 5'i büyükşehir, 29'u il, 99'u ilçe, 16'sı belde olarak gerçekleştiği, hibe verilen projelerin % 70'inin ilçe belediyelerine ait projeler olduğu anlaşılmaktadır.

Birliğin 2009 yılı faaliyet raporunda; birlik encümeninin meclisten aldığı yetkiye dayanarak danışma kurulu'nun raporu doğrultusunda 56 belediyeye maddi destekte bulunmayı taahhüt ettiği anlaşılmaktadır.

TKB, "200 Ortak 200 Eser" Projesi kapsamında 2009 yılında toplam 43 projeye farklı aşamaların karşılığı olarak 689.744 TL katkı sağlamıştır (Anonim 2009ş).

TKB'nin Danışma Kurulu Başkanı Prof. Dr. Metin Sözen 2009 yılı projelerinin toplandığı kitapla ilgili değerlendirme yazısında; yarışmaların zorlayıcı ve geliştirici gücünü vurgulayarak, elde edilen başarılı sonuçları kutladıktan sonra, hedeflere ulaşılmış olmasını "TKB ödülleri bugün ülkenin birçok başka yerinde düzenlenen yarışmalardan farklı bir anlam taşıyor. İlk günden beri her yıl giderek zenginleşen bir ödüller birikimi, Türkiye'nin sürekli dalgalanan, değişken ortamında kalıcı bir belgelik niteliği kazanıyor. Ödullendirilen her çalışma, TKB'nin bu ülkenin kimliğine armağan ettiği değerler olarak, geniş kitleleri etkileyen nitelikli, somut sonuçlarla tarihe kayıt düşüyor" şeklinde ifade etmektedir (Anonim 2010s).

2005-2009 yılları arasında uygulanan "200 Ortak 200 Eser" Hibe Yardımı Programının, öngörülen hedeflere ulaşmış olmasının verdiği güçle, Birlik Meclisi; 14.05.2011 tarih ve 13 sayılı kararıyla hibe yardımlarının "3 Yılda 300 Eser" adıyla devam etmesine karar vermiştir. Program TBB tarafından desteklenmektedir (Anonim 2010s).

Somut kültürel mirasın korunması ve yaşatılması bağlamında, tek yapı, doku veya yerleşim ölçeğinde yapılacak koruma ve planlama çalışmalarının projelendirme aşamasının destekleneceği programa katılmak isteyen belediyelerin belirlenen kriterler doğrultusunda hazırlayacakları dosyalarla başvuru belirtilmektedir.

Yardım talebinde bulunulan projelerle ilgili ödeneklerin, birlik encümeni tarafından belirlendikten sonra belediyelere tebliğ edileceği, TKB üye sayısının fazlalığı nedeniyle başvuru yoğunluğu olması durumunda, "200 Ortak 200 Eser" projesi kapsamında proje yardımı almayan belediyelerin öncelikle dikkate alınacağı, projenin, koruma bölge kurulu veya alan yönetim planı olması durumunda, ilgili uluslararası kurumlar tarafından onaylanmasının ardından, taahhüt edilen ödeneğin belediyeye tek kalemde aktarılacağı hususu yarışmalarla ilgili açıklamalarda yer almaktadır.

TKB her yıl düzenlemiş olduğu yarışmalarla da tarihi ve kültürel mirasın korunması amacıyla yapılan projelere destek vermektedir.

Dereceye giren çalışmalar için verilen ödüller;

1- Metin Sözen Koruma Büyük Ödülü,
2- Uygulama Ödülü,
3- Proje Ödülü,
4- Süreklilik ödülü
5- Danışma kurulu özel ödülü

olmak üzere 5 başlık altında verilmektedir. Yine, jürinin ve encümenin önerisiyle, TKB'nin ilkeleri doğrultusunda çalışma yapan il özel idare müdürlüklerine ve valiliklere de Tarihi Kentler Birliği özel ödülü verilebildiği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda Altındağ Belediyesi de TKB'den yapmış olduğu projeler nedeniyle defaten ödül almıştır. Bu ödüllerden birisi de Ulucanlar Cezaevi'nin, müze ve kültür sanat merkezi haline getirilmesine ilişkin projedir. Altındağ Belediyesi bu projesi ile TKB Danışma Kurulu Proje Büyük Ödülü'nü kazanmıştır. TKB Encümenin 20 Mart 2009 tarihli kararıyla Altındağ Belediyesi'nin projesine 60.000 TL katkı sağlanmasına karar verilmiştir.

5. ORTAK İŞBİRLİĞİ VE ULUCANLAR CEZAEVİ

Geçmişi içinde barındırması ve ilk yerleşim yerlerinin burada bulunması ve Cumhuriyetin kurulduğu merkez olması Altındağ'ı Ankara'nın diğer ilçeleri bakımından farklı ve özellikli kılmaktadır.

Altındağ Belediyesi yoğun bir şekilde tarihi Hamamönü-Ulucanlar Bölgesinde tarihi ve kültürel mirasın korunması amacıyla restorasyon ve kentsel yenileme çalışmalarını başlatmıştır. Ek 3'de cezaevinin bulunduğu alan görünümler yer almaktadır. Bu bağlamda, 2008 yılında, Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Müze, Kültür ve Sanat Merkezi Dönüşüm Projesi Avan Restorasyon ve Mimari Uygulama Projesi ile TKB tarafından düzenlenen "200 ortak 200 eser" yarışmasına katılır.

Altındağ Belediyesi bu projesi ile TKB Danışma Kurulu Proje Büyük Ödülü'nü kazanır. Bu ödül Ulucanlar Cezaevi Projesidir.

5.1 Cezaevinin Tarihçesi

Bir gün yolunuz düşürse hapishaneye,
tozlu duvarlara elinizi sürüp rutubet kokusunu soluduktan sonra,
fareler ekmeginize ortak oldugunda
özgürlüğü özlemek için saatiniz işlese, zaman dursa…
Durup düşünmek için az bir vaktiniz olsa.
Sizce özgürlük hayatınız ne kadarı.[10]

Ulucanlar Cezaevi; tapuda Ankara İli Altındağ İlçesi, Çeşme Mahallesi, Şükriye Mezarlığı Mevkii, 9044 ada, 1 parselde kayıtlı olarak olarak görünmektedir. Cezaevi Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 20.04.2007 tarih ve 2301 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Toplam 33.660 m^2 yüzölçümüne sahiptir.

10 - Bu dizeler, Ulucanlar cezaevinin duvar yazısında yer almaktadır.

TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi tarafından yayımlanan proje fikir kitabının 31 nci sayfasında Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevinin tarihçesi anlatılmaya başlanmaktadır. Tarihçede; Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevinin Ulus tarihi kent merkezinin kıyısında Ankara Kalesi'nin doğusunda bulunan bir tepe üzerinde yer aldığı ve konumu sebebiyle gerek Ankara Kalesi ve tarihi kent merkezi ile gerekse yeni kent ile güçlü bir görsel bağa sahiptir denilmekte ve Cezaevinin Ankara'da 1920'li ve 1930'lu yıllardaki hızlı yapılaşma sürecinde inşa edilen kamusal yapılardan birisi olduğu ifade edilmektedir. Ek 2'de yer alan görseller bu durumu belgelemektedir.

Osmanlı döneminde yerleşim alanı olan erken Cumhuriyet döneminde yapılaşmanın devam ederek geliştiği Hamamönü/Ulucanlar bölgesi yerleşim alanı olarak bu özelliğini korumuştur (Anonim 2008t). Hükümet meydanının yanındaki sokak içinde yeralan Eski Hapishanenin 1925 yılında taşınması ile yeni kapalı cezaevi Ulucanlar/Hamamönü mahallesi dışında oluşmuştur. Alanda var olan bazı yapıların kullanılmasıyla genişleyen alan bugün Ankara Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi olarak tanımlanmaktadır (Anonim 2008t).

Yine Cezaevinin tarihçesinde; İlk olarak 1/2000 ölçekli 1924 Lörcher Şehir Planında konut dokusu olarak görülen mahallede yollar ve bazı önemli yapılar da belirtilmektedir. Yeni şehir ve eski şehrin kullanılmasına ve yeni yolların açılmasını öngören bölge için verilen kararlardan bir tanesi ayrıntılı kullanım kararları ve panlamayı içermektedir. Raporda"… hapishane için plancı kötü durumdaki Ankara ziyareti ve incelemesinde bu mahalleyi hapishane için uygun bulmuştur. Özellikle etrafındaki sürülecek arazi ve tarlaların olması mahpusları faydalı bir çalışmaya sevk etmek ve çalışma ile ıslah olmalarını sağlamak ve topluma tekrar kazandırmak için mahallenin meskun ilişkisi uygun görülmüştür." denilmektedir (Anonim 2008t).

Ankara Merkez Cezaevi Müdürlüğü ile Milli Emlak Müdürlüğü arasında 22.12.1960 tarihli bir yazışmadan "1925 yılında dahiliye vekaleti tarafından umumi hapishane olarak inşa ettirilmiş ise de; bunun kaç lira bedelle inşa ettirilmiş olduğu hakkında bir malumat bulunmadığı…" 1925 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır (Anonim 2008t).

Her ne kadar yapının bulunduğu yerde bir kervansaray bulunduğu söylensede, 1924 tarihli Ankara şehir haritasında Ulucanlar cezaevinin bugünkü yerinde daha önceden var olan bir yapı görülmemektedir (Anonim 2008t).

1925 yılında inşa edildiği anlaşılan Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevinin özgün dönem yapılarının 1908-1930 yılları arasında sürdüğü vurgulanan İlk Ulusal Mimarlık Akımı kapsamında değerlendirildiği, yığma yapımı, tekniği, simetrik cephe düzeni, sivri veya basık kemerli ve söveli açıklıkları ve geniş saçakları ile bu yapıların bu akımın özelliklerini taşıdığı belirtilmektedir (Anonim 2008t).

Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi idare yapısının; aynı yıllarda Ankara'da imar uğraşları arasında yer alan 1924 yılında yapılan ikinci meclis, onun karşısındaki Ankara Palas, Anafartalar Caddesi üzerinde Gazi ve Latife okullarının mimari yapısı ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Aslanoğlu 2010). Kesin olmasa da yapının mimarının Tahsin SERMET Bey olabileceği söylenmektedir (Anonim 2008t).

Sonuç itibariyle, mevcut cezaevi ilk yapıldığı orijinal haliyle muhafaza edilememiş, ihtiyaçlar nedeniyle sürekli ilave yapılar yapılmıştır.

5.2 Cezaevinin Mimari Yapısı

Ulucanlar Cezaevinde; fonksiyon ve kullanıcılara göre şekillenen gardiyan kullanım alanı, ziyaretçi kullanım alanı ve mahkûmların kullanım alanları olmak üzere 3 ana kullanımın söz edilebileceği belirtilmekte ve cezaevinin boşaltıldığı yıl olan 2006 itibariyle yapı alanları ve tanımlı açlık alanlarıyla, birbiri ile çok az bağlantısı olan mekânlardan oluşan karakteristik bir dokuya sahip, genel olarak birbirine bağlanmış, farklı mimari niteliklerdeki yapılardan oluşmaktadır (Anonim 2008t). Ek 1'de yer alan avan restorasyon ve mimari uygulama projesinde bu durum görülmektedir.

Cezaevi alanının güneyinde yerleşkenin en önemli yapısı olan idari yapı yer almakta, idari yapının batısında mahkum ve ziyaretçi girişini sağlayan giriş yapısı ve bu yapıya

bağlı olarak görüşme odaları bulunmakta, alanın kuzeyinde ise avlularıyla beraber çalışan koğuşlardan oluşan mahkum bölgesi bulunmaktadır (Anonim 2008t).

Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi alanı içinde niteliklerine ve mimari özelliklerine göre dört grup yapı bulunmakta olup, bu yapılar TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent Düşleri Proje fikir kitabında şöyle sıralanmaktadır:

5.2.1 A-1 nolu yapı

İdare yapısı olarak kullanılan yapı; dikdörtgen formlu, iki katlı yapı simetrik bir yapıdır. Kat yüksekliğinin fazla olduğu yapı, kat boyunca cepheden çıkıntı yapan kütleler ile hareketlenmektedir. Geniş ahşap saçakla sonlanan sıvalı cephenin özellikleri 1917–1919 yıllarında tarihlenen birinci meclis yapısı ile benzer mimari özellikler sunmaktadır.

5.2.2 B–2 nolu yapı

Koğuş olarak kullanılan yapılar; üç adet dikdörtgen formlu bitişik mekanın ve önündeki iç avluların çift sıra olarak inşa edilmesi ile altı mekandan oluşan kütledir. Dikdörtgen kütle ve önündeki avludan oluşan her birim birbirinden avlu duvarları ile ayrılmaktadır. Basık kemerli ve söveli pencereler yerden yüksekte ve demir parmaklıdır.

Dikdörtgen kütlenin birkısa kenarın yakın bölümünden yapıya girilmekte, giriş holünün bir kenarında lavabo, tuvaletve duşların olduğu küçük bir mekan, diğer kenarında ise koğuş olarak kullanılan büyük bir mekan bulunmaktadır. Mekanın üst örtüsü ahşap makas ve üzeri kiremit kaplıdır. Açılı gelen havalandırma delikleri ve aydınlatma fenerleri bulunmaktadır.

5.2.3 C–3 nolu yapı

İki katlı geleneksel yapı olarak geçen bu kısım da simetrik geleneksel malzeme ile inşa edilmiş yapı zemin katta bir giriş holü ve iki yanındaki mekânlardan oluşan orta sofalı

plan şemasına sahiptir. Girişin solunda dışa kemerli penceresi olan kare bir mekân bulunmaktadır. Girişin sağında ise, üst kata çıkan merdiven ve servis birimleri yer almaktadır. Üst katta sofa ve iki odadan oluşan iç sofalı plan şeması izlenmektedir. Üst kat odaları pencereler ile dışa açılırken, sofa küçük bir balkon ile cepheden çıkıntı yapmaktadır.

5.2.4 D–4 nolu yapı

Tek katlı yeni yapılar ise betonarme ya da yığma olarak yapılmış olan bu grup yapılarda kullanılan malzeme, yapım tekniği ve mimari öğeler ve düzen farklıdır. Mimari tasarımın ürünü olmayan, niteliksiz malzeme kulanımları ve detayları ile inşa edilmiş yapıların bir kısmı fiziksel olarak da kötü durumdadır.

5.2.5 E–5 nolu yapı

Küçük avlu ve ulu kavak; cezaevinin ana girişinden sonra bulunan ve sağında 1.nolu yapı olarak tanımlanan idare yapısının ve çeperindeki yapıların tanımlamış olduğu iç içe geçmiş iki küçük kareden oluşan küçük bir avlu bulunmaktadır. Ziyaretçilerin de girebildiği avlunun ortasında boyutları nedeniyle ulu olarak tanımlanabilecek bir kavak ağacı bulunmaktadır. İnfazların yapıldığı bu küçük avludaki ağaç cezaevinde bu bülüklükte bulunan tek canlı bitki örtüsüdür ve söz konusu yapılarla yaşıt bir görünümdedir. Kavak ağacı ayrıca alanda yaşanan olayların tek somut tanığıdır.

5.3 Cezaevinin Mimari Açıdan Değerlemesi

Mimari nitelikleri açısından değerlendirilmesi gereken alan içinde yer alan yapılardan 1, 2 ve 3. başlıklarda tanımlanan yapılar ile yapıldıkları dönemin sosyal, kültürel, ekonomik özelliklerini sunan somut örnekler olmaları nedeniyle koruma değerine sahip yapılardır. 5 nci başlıkta tanımlanan küçük avlu ve avluda bulunan kavak ağacı ise bu büyüklükteki cezaevinde bulunan tek doğal varlık olması ve yapılara yakın bir yaşıt özelliği göstermesi nedeniyle doğal varlık olarak koruma değerine sahiptir. Yapı ile

ilgili belgelere Lörcher planında rastlanıldığından geç Osmanlı ve erken Cumhuriyet dönemi yapılardan olması nedeniyle tarihsel bir değeri olduğu şüphesizdir (Anonim 2008t).

Ayrıca, cezaevi, toplumun sosyal ekonomik ve kültürel yaşamını mekâna yansıtması nedeniyle belge değerine sahiptir (Anonim, 2008t). Bu durum evrensel koruma söyleminde ".....bulunduğu çevrenin, sosyal, kültürel, ekonomik yaşamını yansıtan ve böylece daha sonraki nesillere bu konuda doğru ve doğrudan bilgi aktaran değerler bütünü.." olarak tanımlanmaktadır. Yapılar, yaşam biçiminin mekâna yansıması olduğu için, dönemlerinin yaşam biçimini yansıtan örnekler olarak belge değeri taşırlar. Mimarlık ürünleri de tasarlandıkları dönemin ve onu tasarlayan mimarın çinde yaşadığı toplumun anlayış, gereksinme ve ilişkilerinin somut göstergeleri olarak ait oldukları dönemin " resmini " veren belgelerdir (Madran 2009).

Kentsel belleğin bir parçası olarak kimlik değeri; yerleşmelerin de onları oluşturan insanlar gibi bellekleri vardır. Bu bellek, somut fiziki ögelerden (yollar, meydanlar, yapılar, kentsel mobilyalar vb.), yazılı, çizili, fotografik belgelerden ya da anılardan oluşabilir. Kimlikli yapılar, bu belleğin önemli ve öne çıkan elemanlarıdır. Belleğin, belli bir dönemde kesilmeyeceği ve sürekliliği olduğu düşünüldüğünde, bu bellekte yer alan ve hatırlanan bir modern akım temsilcisi yapı ya da kentsel mekânın kimlik değeri taşıdığı açıktır (Madran 2009).

Yapıldığı dönemin tasarım ve mimari anlayışını yansıtması açısından mimarı değeri; Geç Osmanlı dönemi ve "Erken Cumhuriyet" dönemi yapıların yer aldığı hapishane, hapishane olarak tasarlanan ya da hapishaneye dönüştürülen yapılar olarak dönemin mimari özelliklerini sunan özelleşmiş yapılar ve mekanlardır (Madran 2009).

Toplumun gereksinmesinin halen karşılayabilmesi açısından işlevsel ve ekonomik değeri; yeryüzünde, doğa ve/ya da insan eliyle oluşmuş her ögenin bir işlevsel ve ekonomik değeri vardır. Bu ögeler insan eliyle düzenlenmiş, yaşamın belli gereksinmelerini karşılayacak hale gelmişse, sağladığı olanaklar çerçevesinde değeri giderek artar. Bu gereksinmeler, bir tasarım ve yapım süreci sonunda oluşan bir yapı ya

da yapı grubu tarafından karşılanıyorsa, değer de bu oranda artmaktadır. Ekonomik değer sadece parasal karşılığı olan, ölçülebilir bir değer olarak anlaşılmamalıdır. Yapının, kültür varlığı olmasından ya da koruma eylemine konu olmasından kaynaklanan değer de bu bağlamda düşünülmelidir. Toplum tarafından bir gereksinmesini karşılamak üzere kullanılıyor olmak, işlevsel değerin temelini oluşturur ve son dönem yapılarında (toplum halen aynı gereksinmeleri duyduğu için) kaybolmayan değerlerden bir tanesidir. Hemen her dönem gibi, çağdaş akımların ürünlerinin de işlevsel ve ekonomik değeri vardır (Madran 2009).

Kendisine çağdaş toplumda bir yer bulabilmesinden kaynaklanan süreklilik değeri; bu değer o kültür varlığının kullanımının sürmesi ve kendisine çağdaş toplumda bir yer bulmasıyla ilişkilidir. Böylece yapının kullanılarak korunması temel ilkesinin gereği yerine gelecek, yapı günümüzün bir etkinliğine hizmet vererek ve böylece "geçmişimiz için bir gelecek" olarak tanımlanan önemli bir koruma söyleminin gereği yerine gelmiş olacaktır. Özellikle özgün işlevini günümüzde de sürdürebilen yapılar "süreklilik" değerinin önemli temsilcileri olmaktadır. Her dönemin, her tür mimarisinin koruma/kullanma dengesi çerçevesinde bu bağlamda üst düzeyde süreklilik değeri taşıdığı tartışmasızdır (Madran 2009).

Belleğimizdeki bir olayla ilişkisi bakımından anı değeri; her toplumun geçmişteki olaylarla ilgili anıları vardır. Bu anılar kimi hallerde bir yapıyla özdeşleşir (Madran 2009). Ulucanlar cezaevinin de bu anlamda anı değeri vardır.

5.4 Projenin Gelişim Aşamaları

Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevinin boşaltıldıktan sonra ne yapılacağı konusunda başlangıçta çeşitli söylentiler çıkmıştır. Ankara Hastanesi'nin yakınında bulunması nedeniyle cezaevinin hastane olarak kullanılması düşüncesinin gündeme geldiği, yine Ankara Büyükşehir Belediyesince AVM yapılması şeklinde görüşlerin ortaya çıktığı ifade edilmektedir.

2006 yılında Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevinin boşaltılmasıyla başlayan süreçteki önemli gelişmeler Mimarlar Odası Ankara Şubesi penceresinden şöyle sıralanmaktadır;

Süreç, 16 Ocak 2007 Mimarlar Odası Ankara Şubesi Ulucanlar Cezaevi'nin tescillenmesi için Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kuruluna başvurmasıyla devam eder.

30 Ocak 2007 tarihinde ise TMMOB Mimarlar Odası Şube Yönetim Kurulu Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi konulu Kent Düşleri Yarışması düzenlenmesi hakkında karar alır ve 1 Şubat 2007 Mimarlar Odası Ankara Şubesi ve Ankara Barosu Kent Düşleri Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Yarışması ilan edilir (Anonim 2010u).

Adalet Bakanı Kent Düşleri Yarışma Projelerini değerlendirebileceklerini 3 Şubat 2007 yılında açıklar (Anonim 2010u).

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 20.04.2007 tarih ve 2301 sayılı kararı ile Ulucanlar Kapalı Cezaevinde bulunan 1, 3, 4 nolu binaların tescillenmesine, ayrıca, cezaevinin bulunduğu parselin korunma alanı ve grubunun da 2 olarak belirlenmesine, parselde yapılacak her türlü fiziki ve inşai uygulamada kuruldan izin alınması gerektiğine karar verilmiştir (Anonim 2010u). Ulucanlar Kapalı Cezaevinin müze ve kültür sanat merkezine dönüştürülmesi ile ilgili olarak Altındağ Belediyesi yetkilileri ise, kendilerinin de tescil talebinde bulunduğunu belirtmektedirler. Ancak, buna ilişkin yazılı belge ibraz etmemişler, cezaevinde bulunan yapıların ve bulunduğu alanın tescil edilmesi için kurulda etkili olduklarını ifade etmişlerdir.

02.05.2007 tarihinde yarışma sonuçları ilan edilir ve 06.05.2007 tarihinde ödül töreni gerçekleştirilir.

12.02.2008 tarihinde Adalet Bakanlığı, Altındağ Belediyesi, Ankara Barosu ve Mimarlar Odası Ankara Şubesi arasında dörtlü protokol imzalanır. Protokol ile

yarışmada birinci gelen projelerin uygulanması hususunda mutabakata varılır (Anonim 2010u).

Ulucanlar Cezaevi binalarının tescillenmesi, burasının Altındağ Belediyesine tahsisinin yolunu açar. Zaten Altındağ Belediyesince tarihi Hamamönü semtinde tarihi ve kültürel özelliği olan binalar yenilemekte, sokak sağlıklaştırması yapılmaktadır. Cezaevinin de tarihi ve siyasi geçmişi açısından korunması gerekli yapılardan olması nedeniyle belediyeye tahsisi en doğru karar olarak görünmektedir. Belediye yetkilileri de kendilerine tahsisi için çalışmalar içinde bulunduklarını söylemişlerdir.

Protokol ile Ankara İli Altındağ İlçesi Çeşme Mahallesi, Şükriye Mezarlığı Mevkii 9044 ada, 1 parselde kayıtlı 33.660 m^2 yüzölçümlü taşınmazın Adalet Bakanlığı'na ait olan tahsisisin kaldırılması ve taşınmazın müze ve film stüdyosu olarak, kalan kısmın ise sosyal ve kültürel amaçlara hizmet edilerek kullanılması kaydıyla Altındağ Belediyesi'ne tahsisine karar verilmiştir.

Protokol ile tarafların yükümlülükleri belirlenmiştir. Buna göre Altındağ Belediyesi'nin yükümlülükleri şöyle sıralanmaktadır.

1- Altındağ Belediyesi, ülkemizde cezaevi tarihine ışık tutması ve bu alandaki gelişmelerin gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacak şekilde, Ulucanlar Cezaevi'nin dönüşümüne dair elde edilecek uygulama projelerinin ihtiyaç programında cezaevi müzesi ve taşınmazın bir bölümünde konumlanacak film stüdyosunu bulunduracaktır.

2- Taşınmazın diğer bölümleri, tarihi dokuya uygun olmak koşuluyla, müze ve sosyal-kültürel işlevin gerektirdiği şekilde elde edilecek uygulama projeleri çerçevesinde kullanılacaktır.

3- Protokolde belirtilen amaçlar, ihtiyaç programı ve uygulama projelerine aykırı yapılaşmaya müsaade edilmeyecektir.

4- Cezaevi yerleşkesinin müze ve sosyal-kültürel amaçlı dönüşümü sırasında projelerin elde edilmesi, uygulanması ve kullanımına yönelik tüm giderler Altındağ Belediyesi tarafından karşılanacaktır.

Adalet Bakanlığı'nın yükümlülükleri ise protokolde;

1- Adalet Bakanlığı yukarıda ada ve parseli belirtilen taşınmaz üzerindeki tahsisin müze ve sosyal-kültürel amaçlı kullanımı doğrultusunda kaldırılması için gerekli yazışmalarda bulunacaktır.

2- Taşınmaz üzerinde bulunacak cezaevi müzesi ve film stüdyosunun şekillenmesinde, techiz ve tefrişinde imkânları ölçüsünde katkıda bulunacak, diğer kurumlarla ilişki içerisinde alt yapı oluşturup arşivlerinden yararlanma imkanı sağlayacaktır.

Mimarlar Odası Ankara Şubesinin yükümlülükleri ise; "TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, taşınmaz üzerinde, yer alacak müze ve sosyal-kültürel amaçlı uygulama projelerinin elde edilmesine yönelik görüş geliştirecek, uygulama projelerinin yasal yönetmelikler çerçevesinde elde edilmesi konusunda yol gösterecek ve proje elde edim sürecinde teknik danışmanlık yapacaktır."

Ankara Barosunun yükümlülükleri ise şöyle belirtilmiştir.

1- Protokol çerçevesinde yapılacak tüm işlemlerde hukuksal çerçeveyi oluşturarak ve tüm aşamalarda hukuki danışmanlık yapacaktır.

2- Taşınmaz üzerinde, bulunacak cezaevi müzesi ve film stüdyosunun şekillenmesinde, techiz ve tefrişinde imkanları ölçüsünde katkıda bulunacak, diğer taraflarla bilgi alışverişinde bulunacaktır.

Diğer taraftan Altındağ Belediyesi 2008 yılında, - Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Müze, Kültür ve Sanat Merkezi Dönüşüm Projesi Avan Restorasyon ve Mimari

Uygulama Projesi ile Tarihi Kentler Birliği tarafından düzenlenen "200 ortak 200 eser" yarışmasına katılır.

Altındağ Belediyesi bu projesi ile Tarihi Kentler Birliği Danışma Kurulu Proje Büyük Ödülü'nü kazanır. Altındağ Belediyesinin ödül aldığı proje, bugün müze ve kültür sanat merkezi haline getirilmiş cezaevinin uygulama projesidir (Anonim, 2013ü). Yarışmaya gönderilen uygulama projesi[11] ile alandaki yıkılan yapıların gösteren harita da ektedir.

5.4 Projenin Finansmanı

Altındağ Belediye Başkanı ödül töreninde, Projeye yeterli kaynak ayrıldığını ve Ankara Valiliğince özel idare bütçesinden destek sağlandığını söylemektedir. Ayrıca, Tarihi Kentler Birliğince proje için 60.000 TL (atmış bin TL) katkı verilmiştir.

Yine, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü 2009 yatırım programının "Kamu Eliyle Kültür Yatırımlarına Destek Projesinden " 1.Etap uygulaması işi için 15.07.2009 tarih ve 210010950 sayılı ödenek gönderme belgesi ile 1.000.000 (Bir milyon TL) ödenek gönderilmiştir (özel idareden gelen pay olarak tarafıma söylenmiştir).

Protokolden sonra Altındağ Belediyesince gerekli ihale işlemlerine başlanılmıştır. Belediyeden alınan bilgilere göre;

Ulucanlar Cezaevi açık ve kapalı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır.

Ulucanlar Merkez kapalı cezaevi kısmı 2006 yılında, yarı açık kısmı ise ancak 2008 tarihinde boşaltılmıştır.

[11] Bknz Ek 1.

Ulucanlar Kapalı Cezaevi kısmı için tadilat ve restorasyon işi iki etapta gerçekleştirilmiştir. Birinci etap 19.09.2008 tarihinde başlamış ve 01.08.2009 tarihinde tamamlanmıştır. Birinci etap için yaklaşık 2.400.000 TL harcanılmıştır.

Ulucanlar kapalı Cezaevi 2 nci etap restorasyon ve uygulama işine 25.09.2009 tarihinde başlanılmış ve 03.06.2010 tarihinde tamamlanmıştır. Bu kısım restorasyon uygulama işi için yaklaşık 1.800.000 TL harcanmıştır.

Ulucanlar Yarı Açık Cezaevi kısmı ise 3 etapta tamamlanmıştır. Cezaevinin bu kısmının 2008 tarihinde boşaltılması nedeniyle onarım, tadilat ve restorasyon işi daha ileri bir tarihte gerçekleştirilmiştir.

Ulucanlar Cezaevi Yarı Açık kısmı onarım ve Restorasyon Uygulama işi için işe başlama tarihi 09.06.2010 olup, işin bitiş tarihi 22.12.2012'dir. Bu kısım için harcanan tutar 2.150.000,00 TL kadardır.

Ulucanlar Cezaevi Yarı Açık kısmı Alt Yapı ve İkmal İnşaatı İşi ise, 21.10.2011 tarihinde başlamış 29.12.2011 tarihinde tamamlanmıştır. Harcanan miktar 1.350.000,00 TL civarındadır.

Ulucanlar Yarı Açık Cezaevi Sıralı Dükkanlar Restorasyon Uygulama İşi için 10.05.2012 tarihinde inşaata başlanılmış ve 07.09.2012 tarihinde restorasyon işi tamamlanmıştır. Burası için harcanan miktar ise; 1.050.000,00 TL civarındadır.

Cezaevinin yarı açık kısmında tescile uygun yapı bulunmamaktadır. Buradaki yapıların % 90'ı tadilat ve onarım görerek yenilenmiştir. Çok az bir kısım yıkılmıştır. Yarı açık bölümü, film stüdyosu, toplantı salonları, kültür ve sanat merkezi olarak kullanıma açılmıştır.

Ulucanlar'ın Merkez Kapalı Cezaevi kısmı ise müze haline dönüştürülmüş ve tescilli yapılar aynen korunmuştur. Müze gezildiğinde daha önce var olan bazı yapıların

bulunmadığı görülmüştür. Örneğin kadınlar koğuşu yoktur. Sebebi sorulduğunda, cezaevine ilk defa kadın mahkûmların 1940 yılında alınmaya başladığı belirtilerek, daha sonra ana yapıya ilave olarak yapılan eklentilerin (yaklaşık 16 bina) yıkıldığı ve cezaevinin ilk yapıldığı haliyle korunmaya çalışıldığı ifade edilmiştir.

Altındağ Belediyesi'ne ait tanıtım kitapçığından; Ulucanlar'ın 16.000 m²'lik kısmının kapalı cezaevine ait olduğu anlaşılmaktadır. Geri kalan kısım ise yarı açık cezaevi ve diğer kullanım alanlarıdır.

Özel müze statüsünde Altındağ Belediyesi'nce işletilen Ulucanlar Cezaevi Müze ve Kültür-Sanat Merkezinin açıldığı yıldan itibaren 200.000'den fazla ziyaretçisi olmuştur. Bu sayı sadece satılan müze biletlerine göre tespit edilen bir sayı olup, gerçek ziyaretçi sayısının daha fazla olduğu belirtilmektedir. Türkiye çapında özel müzeler arasında en çok ziyaret edilen 9'ncu müze olarak listelere girmiştir.

Protokol gereği, Ankara Barosundan idamlara[12] ilişkin mahkeme kararları ve tutanaklar alınarak müzeye konulmuştur. Adalet Bakanlığı ise, cezaevinin aslına uygun tefrişi için diğer cezaevlerinden eski karyola, yatak, soba gibi malzemeler temin etmiştir.

Yetkililerle yapılan görüşmelerde; Mimarlar Odası Ankara Şubesinin cezaevinin onarım aşamasında proje desteği sağlamaya çalıştığı, başlangıçta TMMOB Ankara Şubesinin açtığı yarışma sonucu 1'nci olan projenin uygulanması düşünüldüğü, ancak projenin uygulama aşamasında bazı sıkıntılar çıkması nedeniyle Altındağ Belediyesinin teknik sebeplerle proje aslına uygun restorasyon yapamaması nedeniyle konuya mesafeli durdukları hususu ifade edilmiştir. Aynı konuda Altındağ Belediyesi yetkilileri ise, ödül alan projenin uygulandığını, ancak uygulama aşamasında yaşanan teknik sıkıntılar nedeniyle proje de bazı revizyonlar yapılmasını istediklerini, teknik nedenlerle projeyi

[12] Türk siyasi tarihi açısından tarihe tanıklık eden Ulucanlar Merkez Kapalı cezaevinde kalan siyası mahkûmlardan bazıları; Bülent ECEVİT, Osman BÖLÜKBAŞI, Nazım HİKMET, Necip Fazıl KISAKÜREK, Sami CEBECİ, Fakir BAYKURT, Doğu PERİNÇEK, Muhsin YAZICIOĞLU, Talat AYDEMİR, Oral ÇALIŞLAR, İpek ÇALIŞLAR, Behice BORAN, Yılmaz GÜNEY'dir. Açık kaldığı süre içind Ulucanlar cezaevinde; Fethi GÜRCAN, Talat AYDEMİR, Deniz GEZMİŞ, Yusuf ASLAN, Hüseyin İNAN, Necdet ADALI, Mustafa PEHLİVANOĞLU, Erdal EREN, Fikri ARIKAN, Ali Bülent ORKAN idam edilen kişilerden bazılarıdır.

bire bir uygulamalarının imkansız olduğunu belirterek, sonuçta ödüllü projenin bazı revizyonlarla uygulandığını belirtmişlerdir.

Tarihi Kentler Birliğinin düzenlediği yarışmaya uygulanan projenin gönderildiğini ve bu proje ile ödül aldıklarını ifade etmişlerdir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

Günümüzde dünyada geçmişten geleceğe aktarılacak miras olarak bırakılacak pek çok eser vardır. Ancak mevcut eserler bilinçli veya bilinçsiz olarak yok edilen kültür ve tabiat varlıklarının sadece küçük bir kısmıdır. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması düşüncesi I.Dünya Savaşı'ndan sonra ele alınmaya başlanmakla birlikte asıl koruma olgusu ve buna yönelik düzenlemeler II. Dünya Savaşı'ndan sonra savaşta çok büyük yıkımların olması nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bundan önceki dönemlerde, özellikle bireysel koruma çabalarının öne çıktığını görülmektedir. Özellikle uluslararası sözleşmeler koruma bilincinin oluşmasına büyük katkı sağlamıştır. UNESCO'nun kurulması ve silahlı çatışma durumunda kültürel mirasın korunması sözleşmeleri bu anlamda çok önemlidir. Ancak, uluslararası sözleşmelerin imzalanması koruma için maalesef yeterli olmamıştır. Bunun örneklerini Bosna-Hersek, Irak ve Suriye'de görebiliriz.

Projeksiyon Türkiye'ye çevrildiğinde, imar mı yoksa tarihi ve kültürel mirası mı sorusu yan yana geldiğinde ne yazık ki imar rantı üç-beş adım önde olmuştur. Birçok kenti korumayı arka plana atan hatta hiç dikkate almayan bir anlayışa kurban gitmiştir. Koruma anlamında taraf olunan sözleşmeler veya çıkartılan yasalar tarihi eserlerin yok olmasına engel olamamıştır.

İmar planlaması adı altında tarihi ve kültürel çevrenin korunmasının dikkate alınmaması, tarihi ve kültürel dokunun köhneleştirilmesi, bu alanların çöküntü alanları haline getirilmesine müsaade edilmesi, sonrasında da yeniden kentsel ve sosyal dönüşüm alanları ilan edilerek yapılaşmaya açılması bu dokuların tamamen yok olmasına veya telefisi imkansız tahribatlarına sebep olmuştur.

Belirtilen alanlarda yaşayan mülk sahiplerinin de daha modern gelişme alanlarında yaşama arzusu ile geleneksel mimari özellikleri taşıyan eski kent dokularını terk etmesi, buraları daha hızlı bir şekilde çöküntü alanlarına dönüştürmüştür. Türkiye'de genel olarak eski yapıların bulunduğu eski şehirler bir de apartmanların boy boy sıralandığı yeni şehirleri oluşmuştur. Bu bizdeki gelişme ve modernleşme anlayışının bir

sonucudur. Yeni şehirlerde yaşamak ayrıca bir statü göstergesi de sayılmıştır. Buna ilave olarak yasal düzenlemelerle koruma altına alınan özellikle tarihi ve geleneksel yapıların sahiplerine buralarda yapılaşma yasağı getirilmiş ve adeta bir çivi çakılmasına dahi izin verilmemiştir. Mülk sahiplerine yapılarını yenileme ve restorasyon anlamında da ciddi bir maddi katkı sağlanamamıştır. Sahip olduğu taşınmazına inşaat yapamayan onu yenileyecek gücü olmayan vatandaş kendisi çözüm üretme yolunu seçmiştir. Bu çözüm yolu ise zaten ahşap ve bakımsız olan binalara bir gece ansızın sebebi bilinmeyen bir yangınla kül olmasına sebep olmuştur. Bunun haricinde ise sit alanlarında kalan yapılar veya arsa arazi için yapılaşma yasağının getirilmiş olması, mülk sahiplerini sıkıntıya sokmuştur. Her ne kadar, sit alanlarında mülk sahibi olanlar için bir mübadele yönetemi ön görülmüşse de, uygulama kabiliyeti fazla olmamıştır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17'nci maddesiyle yapılanma hakları kısıtlanmış tescilli taşınmaz kültür varlıklarına veya bunların koruma alanlarında bulunan ya da koruma amaçlı imar planlarıyla yapılanma hakları kısıtlanan taşınmazlara ait mülkiyet veya yapılanma haklarının kısıtlanmış bölümünün, imar planlarıyla yapılanmaya açık aktarım alanı olarak ayrılmış yerlerde kullanılmasına yani imar transferine ilişkin düzenleme yapılmışsa da henüz yerleşik bir uygulama olmadığı gibi sistemin nasıl işleyeceği de net olarak bilinmemektedir.

Türkiye'de koruma anlamında belki de en büyük eksiklik koruma amaçlı imar planlamasının yapılmamasıdır. Rant sebebiyle sık sık imar planlarında değişikliğe gidilmesi, planlama alanında tek bir kurulun değil de pek çok kurumun yetkili olması korumanın yeterince yapılmaması anlamında kendini göstermiştir. Koruma anlayışlı planlamada, planlamacı kurumlar ile STK'lar genellikle anlaşamamış ve konu çok sık yargıya gitmiştir. Bugün bazı tarihi ve kültürel varlıklar bu yargı kararları sonucunda kurtulabilmişlerdir.

Elbetteki koruma adına Türkiye'de de önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak bunların çoğu kişisel gayretten öteye gidememiştir. Tarihi varlıkların bir değer olduğu, kentlere ayrıca bir katkı sağladığı düşüncesi yakın zamanlarda gelişmeye başlamış ve özellikle yerel yönetimler bu değerleri kentlerine kazandırmanın çabası içine girmişlerdir. Bu

nedenle Tarihi Kentler Birliği (TKB) ülkemiz açısından önemli bir kazanımdır. Düzenlediği yarışmalarla belediyeleri tarihi ve kültürel varlıkları korumaya teşvik etmektedir. Belediye başkanları beldelerindeki kültür varlıkları ile övünmekte ve bir eseri koruma altına aldıklarından dolayı gerçek anlamda beldelerine hizmet ettiklerini düşünmektedirler. Bu itibarla TKB'nin kurulmuş olması belediyelerde koruma bilincinin gelişmesi anlamında önemli bir katkı sağlamıştır.

TKB yaptığı çalışmalarla koruma ölçeğini tek bir yapı, mahalle sokak ölçeğinden bölge ölçeğine taşımış, sadece bir kentteki korumanın değil ülkenin tamamında korumanın önemini ortaya koymuş ve bu düşünce tarzı üye belediyelerce benimsenmiştir. Belediyeler arasında karşılıklı yardımlaşma ve çalışma duygusu gelişmiştir.

Koruma anlamındaki yanlışlardan biri olarak ortaya çıkan bir diğer tespit ise birçok yasal düzenleme ile geçmişe ait izlerimizin korunması ve geleceğe aktarılması yöntemidir. Koruma ve imarı birbirinden ayıramayacağımıza göre herkesin anlayacağı tek bir düzenleme yapılmasında fayda bulunmaktadır. Koruma alanındaki bu çok başlılığı ortadan kaldırmak gerekir. Koruma ve yaşatma olgusu planlamanın da bir gereği olduğundan imar planlarının bu düşünce ile yapılması gerekmektedir. Ayrıca kültür ve tabiat varlıkalrının korunmasında asıl görev devlete düşmekteyse de bu geçmiş ve gelecek hepimize ait olduğuna göre üzerimize düşeni yapmalıyız. Bu kapsamda kamu-yerel-özel ve sivil işbirlikleri geliştirmek ve yaygınlaştırmak gerekir.

Yapılan değerlendirme çerçevesinde Ulucanlar Cezaevi Projesi; kamu-yerel ve sivil toplum kuruluşlarının girişimi anlamında güzel bir örnektir. Proje her kesimden destek almıştır. Siyasi tarih açısından önemli bir yer tutan Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Projesi'nde başlangıçta Mimarlar Odası ve sonrasında Altındağ Belediyesi büyük çaba sarfetmiş ve hem Cumhuriyet dönemi kamu yapılarından olan ve mimari ve tarihi değere sahip, hem de Türk siyasi tarihinde önemli bir yer tutan Uucanlar Cezaevi'nin ve bulunduğu alanın sıradan bir alışveriş merkezi haline getirilmesi önlenmiştir. Ayrıca kentsel dokusu yenilenen ve korunan Hamamönü bölgesiyle uyumlu bir hale getirilmiştir. Bugün müze ve kültür sanat evi olarak kullanılan Cezaevi binlerce kişi tarafından ziyaret edilmekte ve Ankara'ya farklı bir değer katmaktadır.

Kimlikli ve kişilikli kentler için kentlerin hafızası sayılan değerlere dokunmamak gerekir. Öncelikle de geçmişine sahip çıkma ve bu geçmişi koruma isteğinin toplumu oluşturan bireylere aktarılması bir zorunluluk olup bu bilinç çocuklara konuşmaya başladıkları anda verilmelidir. Tarihi ve kültürel varlıkların gelecek nesillere bırakılacak miras olduğunu unutmadan, bu bilinç ve anlayışla yola devam edilmelidir.

KAYNAKLAR

Anonim. 2013a. http://www.anadoluuygarliklari.com. Erişim Tarihi: 21.04.2013.

Anonim. 2013b. http://www.kultur.gov.tr. Erişim Tarihi: 08.05.2013.

Anonim. 2013c. http://www.cekulvakfi.org.tr. Erişim Tarihi: 21.04.2013.

Anonim. 2013d. http://eminabdullahturhan.wordpress.com. Erişim Tarihi: 26.04.2013.

Anonim. 2013e. http://blog.milliyet.com.tr. Erişim Tarihi: 03.05.2013.

Anonim. 2013f. http://www.unesco.org.tr. Erişim Tarihi: 21.04.2013.

Anonim. 2009g. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı. Kentsel Miras, Mekan Kalitesi ve Kentsel Tasarım, Kentleşme Şurası, Ankara.

Anonim. 2013h. http://auhf.ankara.edu.tr. Erişim Tarihi: 27.04.2013.

Anonim. 2013ı. http://www.ankarabarosu.org.tr. Erişim Tarihi: 21.05.2013.

Anonim. 2013i. www.istanbularkeoloji.gov.tr. Erişim Tarihi: 30.04.2013.

Anonim. 2013j. http://uvt.ulakbim.gov.tr. Erişim Tarihi: 06.05.2013.

Anonim. 2013k. http://www.istanbul.edu.tr. Erişim Tarihi: 01.05.2013.

Anonim. 2013l. http://www.ttk.gov.tr. Erişim Tarihi:10.04.2013.

Anonim. 2013m. http://www.tdk.gov.tr. Erişim Tarihi: 19.04.2013.

Anonim. 2013n. http://www.dpt.gov.tr. Erişim Tarihi: 21.04.2013.

Anonim. 2013o. http://www.korumakurullari.gov.tr. Erişim Tarihi: 26.04.2013.

Anonim. 2013ö. http://www.tarihikentlerbirligi.org. Erişim Tarihi: 01.04.2013.

Anonim. 2013p. http://www.oocities.org. Erişim Tarihi: 03.05.2013.

Anonim. 2013r. TKB Faaliyet Raporu, Ankara.

Anonim. 2010s. TKB Faaliyet Raporu, Ankara.

Anonim. 2009ş. TKB Faaliyet Raporu, Ankara.

Anonim. 2008t. TMMOB web sayfası, Erişim Tarihi: 19.04.2013.

Anonim. 2010u. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Kent Düşleri 1-Projefikir Ulucanlar Merkez Kapalı Cezaevi Değerlendirme Projesi, s.12-61, Ankara.

Anonim. 2013ü. http://www.altindag.bel.tr. Erişim Tarihi: 26.04.2013.

Aslanoğlu, İ., 2010. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923–1938. s.36, İstanbul.

Duymaz, A.Ş., II. 2003. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri) Doktora Tezi, SDÜ SBE Tarih Anabilim Dalı, Isparta.

Gündel, A., 1996. Açıklamalı-İçtihatlı Eski Eserler Hukuku, Seçkin Yayıncılık Hukuk Dizisi, Ankara.

Gürpınar, E., Ekim 2000-Mart 2001 Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Üzerine. İ.Ü.Siyasal Bilgiler Dergisi, No:23–24.

Kejanlı, D.T., Akın C.T. ve Yılmaz, A., 2007. Türkiye'de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi C.6 S.19 s.179-196.

Keleş, R., 2010. Kentleşme Politikası. s.641-642, Ankara.

Madran, E., 2009. Tarihi Çevrenin Tarihi Osmanlıdan Günümüze Çevre: Tavırlar-Düzenlemeler, DOSYA, 14. (1), s.6–15, Ankara

Özcan, K., 2006. Tanzimat'ın Kent Reformları: Türk İmar Sisteminin Kuruluş Sürecinde Erken Planlama Deneyimleri (1839–1908), Osmanlı Bilimi Araştırmaları Cilt: VII Sayı:2, s.149–180.

Dağıstan Özdemir, M.Z., 2005. http://www.spo.org.tr. Erişim Tarihi: 19.04.2013.

Kaya, Ş., 2013. http://www.istanbul.edu.tr. Erişim Tarihi: 18.04.2013.

Madran E., 2009. http://www.mimarlikdergisi.com. Erişim Tarihi: 21.04.2013.

Mumcu, A., 2013. http://auhf.ankara.edu.tr. Erişim Tarihi: 12.04.2013.

Tanman, M.B., 2004. http://www.obarsiv.com. Erişim Tarihi: 18.04.2013.

EKLER

EK 1 Ulucanlar Avan Restorasyon Ve Mimari Uygulama Projesi

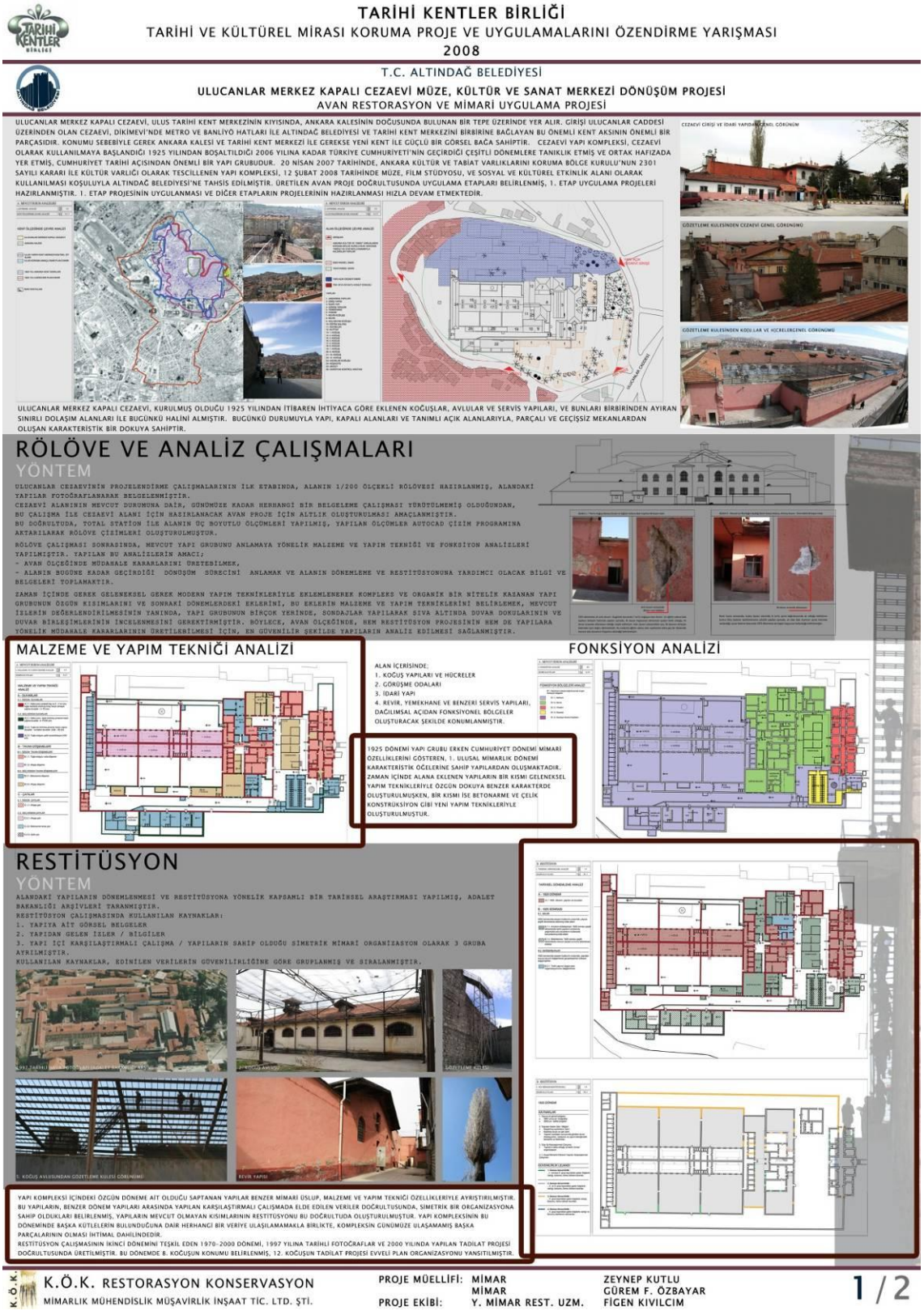

ULUCANLAR MERKEZ KAPALI CEZAEVİ, ULUS TARİHİ KENT MERKEZİNİN KIYISINDA, ANKARA KALESİNİN DOĞUSUNDA BULUNAN BİR TEPE ÜZERİNDE YER ALIR. GİRİŞİ ULUCANLAR CADDESİ ÜZERİNDEN OLAN CEZAEVİ, DİKİMEVİ'NDE METRO VE BANLİYÖ HATLARI İLE ALTINDAĞ BELEDİYESİ VE TARİHİ KENT MERKEZİNİ BİRBİRİNE BAĞLAYAN BU ÖNEMLİ KENT AKSININ ÖNEMLİ BİR PARÇASIDIR. KONUMU SEBEBİYLE GEREK ANKARA KALESİ VE TARİHİ KENT MERKEZİ İLE GEREKSE YENİ KENT İLE GÜÇLÜ BİR GÖRSEL BAĞA SAHİPTİR. CEZAEVİ YAPI KOMPLEKSİ, CEZAEVİ OLARAK KULLANILMAYA BAŞLANDIĞI 1925 YILINDAN BOŞALTILDIĞI 2006 YILINA KADAR TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN GEÇİRDİĞİ ÇEŞİTLİ DÖNEMLERE TANIKLIK ETMİŞ VE ORTAK HAFIZADA YER ETMİŞ, CUMHURİYET TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMLİ BİR YAPI GRUBUDUR. 20 NİSAN 2007 TARİHİNDE, ANKARA KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU'NUN 2301 SAYILI KARARI İLE KÜLTÜR VARLIĞI OLARAK TESCİLLENEN YAPI KOMPLEKSİ, 12 ŞUBAT 2008 TARİHİNDE MÜZE, FİLM STÜDYOSU, VE SOSYAL VE KÜLTÜREL ETKİNLİK ALANI OLARAK KULLANILMASI KOŞULUYLA ALTINDAĞ BELEDİYESİ'NE TAHSİS EDİLMİŞTİR. ÜRETİLEN AVAN PROJE DOĞRULTUSUNDA UYGULAMA ETAPLARI BELİRLENMİŞ, 1. ETAP UYGULAMA PROJELERİ HAZIRLANMIŞTIR. 1. ETAP PROJESİNİN UYGULANMASI VE DİĞER ETAPLARIN PROJELERİNİN HAZIRLANMASI HIZLA DEVAM ETMEKTEDİR.

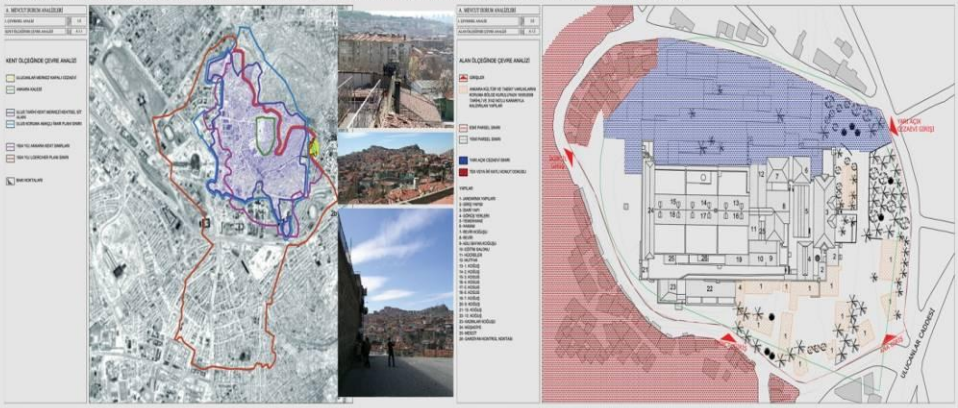

ULUCANLAR MERKEZ KAPALI CEZAEVİ, KURULMUŞ OLDUĞU 1925 YILINDAN İTİBAREN İHTİYACA GÖRE EKLENEN KOĞUŞLAR, AVLULAR VE SERVİS YAPILARI, VE BUNLARI BİRBİRİNDEN AYIRAN SINIRLI DOLAŞIM ALANLARI İLE BUGÜNKÜ HALİNİ ALMIŞTIR. BUGÜNKÜ DURUMUYLA YAPI, KAPALI ALANLARI VE TANIMLI AÇIK ALANLARIYLA, PARÇALI VE GEÇİŞSİZ MEKANLARDAN OLUŞAN KARAKTERİSTİK BİR DOKUYA SAHİPTİR.

TARİHİ KENTLER BİRLİĞİ

TARİHİ VE KÜLTÜREL MİRASI KORUMA PROJE VE UYGULAMALARINI ÖZENDİRME YARIŞMASI

2008

T.C. ALTINDAĞ BELEDİYESİ

ULUCANLAR MERKEZ KAPALI CEZAEVİ MÜZE, KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ DÖNÜŞÜM PROJESİ

AVAN RESTORASYON VE MİMARİ UYGULAMA PROJESİ

YÖNTEM

FİZİKSEL VE SOYUT DEĞERLERİ AÇISINDAN ÇEŞİTLİLİK GÖSTEREN CEZAEVİ KOMPLEKSİ YAPILARI, ALANSAL ÖLÇEKTE KORUMA PRENSİPLERİ VE YAPISAL ÖLÇEKTE KORUMA VE MÜDAHALE KARARLARININ SAPTANABİLMESİ İÇİN, BELİRLİ KRİTERLER DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMİŞTİR. BÖYLELİKLE YAPININ KORUNARAK GELECEĞE AKTARILMASI GEREKEN FİZİKSEL, FONKSİYONEL, SOYUT KÜLTÜREL DEĞERLERİ VE POTANSİYELLERİ BELİRLENMİŞTİR.

ALAN DEĞER VE POTANSİYELERİNİN TESPİTİ

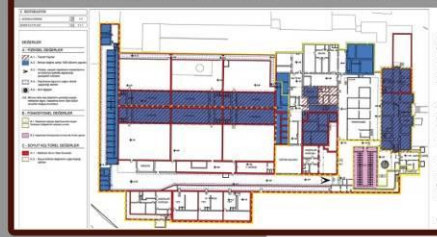

ULUCANLAR CEZAEVİ'NİN BİR KÜLTÜREL MİRAS ALANI OLARAK DEĞERLERİ:

1. 1925 YILINA TARİHLENEN VE ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ MİMARİ ÖZELLİKLERİNİ SERGİLEYEN YAPILARDAN KAYNAKLANAN MİMARİ DEĞER,

2. ULUCANLAR CEZAEVİ'NİN TÜRKİYE'NİN BAŞKENTİ ANKARA'DA KONUMLANMIŞ VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNE TANIKLIK ETMİŞ BİR CEZAEVİ OLMASI DOLAYISIYLA SAHİP OLDUĞU TARİHİ DEĞER VE ANI DEĞERİ,

3. TÜRKİYE'DE BİR KÜLTÜR MERKEZİ VE MÜZE OLARAK KAPSAMLI BİR ŞEKİLDE ELE ALINARAK DÖNÜŞTÜRÜLEN TEK CEZAEVİ OLMASI DOLAYISIYLA CEZAEVİ İŞLEVİNE ÖZGÜ MEKANLARIN TEK OLMA DEĞERİ

OLARAK BELİRLENMİŞTİR.

MÜDAHALE KARARLARI VE PROJELENDİRME

MÜDAHALE KARARLARI

YAPILAN ANALİZ VE DEĞERLENDİRMELER SONUCUNDA, SOYUT KÜLTÜREL DEĞERLERİN, MAHKUMLARIN ANA KULLANIM ALANLARI OLAN, KOĞUŞ, HÜCRELER VE GÖRÜŞME YERLERİNDEN OLUŞAN BÖLÜMDE YOĞUNLAŞMIŞ OLDUĞU TESPİT EDİLMİŞ, VE BU MEKANLAR MÜZE OLARAK İŞLEVLENDİRİLMİŞTİR. MAHKUMLARIN İKİNCİL KULLANIM ALANI OLARAK TANIMLANABİLECEK, HAPİSHANE SERVİSLERİNİN BULUNDUĞU -REVİR, MUTFAK, HAMAM VB.- BÖLÜM İSE KÜLTÜREL ETKİNLİK ALANI OLARAK DEĞERLENDİRİLMİŞTİR. ALANIN BÜTÜNÜNDE, GEREKLİ GÖRÜLEN YERLERDE, BİLGİLENDİRME PANOLARIYLA TESPİT EDİLEN DEĞERLER YANSITILMIŞTIR.

FİZİKSEL MÜDAHALE KARARLARI

- PROJE KAPSAMINDA, 1925 DÖNEMİ YAPILARI SAHİP OLDUKLARI MİMARİ DEĞERLERİ GEREĞİ, ÖZGÜN MİMARİ ÖZELLİKLERİYLE KORUNMUŞ, ÜRETİLECEK RESTORASYON PROJELERİ KAPSAMINDA ELE ALINMALARINA KARAR VERİLMİŞTİR.
- CEZAEVİ YERLEŞKESİNİN GÜNÜMÜZE ULAŞAN DOLULUK BOŞLUK ORANLARI VE AVLU DUVARLARI-YAPI KÜTLELERİ İLİŞKİLERİYLE OLUŞAN PARÇALI VE ENGELLİ BÜTÜNLÜĞÜ, CEZAEVİNİN HAPSETME FONKSİYONUNUN GETİRDİĞİ KENDİNE HAS DOKUSAL ÖZELLİKLERİNİ OLUŞTURMALARI SEBEBİYLE DEĞERLİ BULUNMUŞTUR. BUNA UYGUN OLARAK, HAPSETME İŞLEVİNİN PARÇASI OLAN TÜM KOĞUŞ, HÜCRE VE KOĞUŞ AVLUSU DUVARLARI KORUNMUŞTUR. SÖZÜ EDİLEN FİZİKSEL VE SOYUT DEĞERLER ÇERÇEVESİNDE DEĞERLİ BULUNAN EK YAPILAR DA VARLIKLARINI DEVAM ETTİRMİŞLİERDİR. ANCAK, CEZAEVİ KOMPLEKSİNİN ÖRNEK YAPILARI OLARAK KORUNMAYA DEĞER BULUNAN BU EKLER, ÖZELLİKLE 1925 DÖNEMİ ÖZGÜN CEZAEVİ YAPILARININ MİMARİ VE KÜTLESEL ALGISINI ENGELLEDİKLERİ SAPTANAN DURUMLARDA ÇEŞİTLİ DEĞİŞİKLİKLER GEÇİRMİŞLERDİR.
- ALAN İÇERİSİNDE, MÜZE GİRİŞ YAPISINDA, ÇAĞDAŞ MÜZECİLİK GEREKSİNİMLERİNİ KARŞILAMAK AMAÇLI, CEZAEVİ YERLEŞKESİNİN YENİ İŞLEVİNE İŞARET EDEN ÇAĞDAŞ BİR MİMARİ DİL KULLANILMIŞTIR.
- MEVCUT CEZAEVİ DEĞERLERİNİ GÜÇSÜZLEŞTİREN, NİTELİKSİZ EKLER KALDIRILMIŞTIR

KOĞUŞ DUVARLARININ İÇ YÜZEYLERİNDEKİ, CEZAEVİ İŞLEVİNE ÖZGÜ TEKLİK VE ANI DEĞERİNİ YANSITAN MAHKUM YAZILARININ İLERİ FOTOĞRAFİK TEKNİKLERLE BELGELENDİKTEN SONRA SIVAYLA BERABER KALDIRILMALARI, VE DUVARLARDAKİ MALZEME SORUNLARI GİDERİLDİKTEN SONRA YENİ SIVANIN ÜZERİNE DUVAR KAĞIDI ŞEKLİNDE UYGULANMALARINA KARAR VERİLMİŞTİR. CEZAEVİNİN SAHİP OLDUĞU YAŞANMIŞLIK DEĞERİNİ KORUMAYA YÖNELİK BU UYGULAMANIN, ÖZELLİKLE MÜZE KISMININ ALGISINI GÜÇLENDİRMEYİ AMAÇLAMAKTADIR.

YÖNTEM

YAPININ KORUNARAK GELECEĞE AKTARILMASI GEREKEN DEĞERLERİ, POTANSİYELLERİ VE GÜÇLÜ YANLARI DEĞERLENDİRİLEREK, KORUMA VE DÖNÜŞÜM KARARLARI GELİŞTİRİLİRKEN, YAPIYA ZARAR VEREN, NİTELİKSİZ OLARAK DEĞERLENDİRİLEN EKLER VE YAPI İMGESİNİ GÜÇSÜZLEŞTİREN HUSUSLAR BELİRLENEREK ARINDIRMA KARARLARI VERİLMİŞTİR.

FONKSİYONEL MÜDAHALE KARARLARI

İŞLEVSEL YÖNDEN DAHA ÖNCE CEZAEVİ KULLANIMDA VAROLAN 3 FARKLI KULLANIM ALANI; CARDIYANLARIN KULLANDIĞI ALANLAR, MAHKUMLARIN KULLANDIĞI ALANLAR VE ZİYARETÇİLERİN KULLANDIĞI ALANLAR, MÜZE ROTASI ÇERÇEVESİNDE MÜZE ZİYARETÇİLERİNE FARKLI DENEYİMLER OLARAK SUNULMUŞTUR. ANA MÜZE ROTASI, ÖZGÜN CEZAEVİ KULLANIM ALANLARININ TÜMÜNÜ MÜZE ZİYARETÇİSİNE DENGELİ BİR ŞEKİLDE DENEYİMLETECEK ŞEKİLDE KURGULANMIŞTIR.

PROJELENDİRME

ULUCANLAR CEZAEVİ'NİN MÜZE VE KÜLTÜR MERKEZİNE DÖNÜŞÜMÜ TASARLANIRKEN, ALANIN DEĞERLERİNİ ÖN PLANA ÇIKARAN BİR YAKLAŞIM SERGİLENMİŞTİR. BÖYLECE, HEM MÜZE KISMININ BAŞARILI BİR ŞEKİLDE YAŞATILMASI, HEM DE TÜM YERLEŞKENİN BİR SEFERDE GEZİLEREK TÜKETİLEMEYECEK, KAMUSAL KULLANIM AÇISINDAN SÜREKLİLİĞİ OLAN BİR KÜLTÜREL MİRAS ALANI OLMASI SAĞLANMIŞTIR.

ULUCANLAR MERKEZ KAPALI CEZAEVİ MÜZE VE KÜLTÜR MERKEZİ PROJESİ, ULUCANLAR CEZAEVİ'NİN TOPLUMSAL BELLEK AÇISINDAN ÖNEMİNİ DEVAM ETTİRİRKEN, BUGÜN KENT MERKEZİNDE KALMIŞ OLAN BU ALANI KENTLE BÜTÜNLEŞEN YENİ BİR ETKİNLİK ALANINA DÖNÜŞTÜRMEYİ BAŞARMIŞTIR.

VAZİYET PLANI

KESİT CC

AVAN PROJE KARARLARI KAPSAMINDA HAZIRLANAN 1. ETAP RESTORASYON PROJELERİ DOĞRULTUSUNDA YAPILAN UYGULAMALAR SIRASINDA

2 / 2

EK 2 Cezaevinin Yapıldığı Alandan Görünüm

EK 3 Cezaevinin Yapıldığı Alandan Görünüm

ULUCANLAR MERKEZ KAPALI CEZAEVİ
MÜZE, KÜLTÜR VE SANAT MERKEZİ
DÖNÜŞÜM PROJESİ

EK 4 Kurucu Üyeler

Kurucu Üyeler			
1	Akşehir Belediyesi	27	Kayseri Büyükşehir Belediyesi
2	Alanya Belediyesi	28	Kemaliye Belediyesi
3	Amasra Belediyesi	29	Kula Belediyesi
4	Ankara Büyükşehir Belediyesi	30	Kütahya Belediyesi
5	Antakya Belediyesi	31	Malatya Belediyesi
6	Antalya Büyükşehir Belediyesi	32	Mardin Belediyesi
7	Avanos Belediyesi	33	Milas Belediyesi
8	Bartın Belediyesi	34	Mudanya Belediyesi
9	Bergama Belediyesi	35	Mudurnu Belediyesi
10	Birgi Belediyesi	36	Muğla Belediyesi
11	Beypazarı Belediyesi	37	Nusaybin Belediyesi
12	Boğazkale Belediyesi	38	Osmaneli Belediyesi
13	Burdur Belediyesi	39	Ödemiş Belediyesi
14	Bursa Büyükşehir Belediyesi	40	Pamukkale Belediyesi
15	Çanakkale Belediyesi	41	Safranbolu Belediyesi
16	Divriği Belediyesi	42	Selçuk Belediyesi
17	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	43	Sivas Belediyesi
18	Edirne Belediyesi	44	Şanlıurfa Belediyesi
19	Elazığ Belediyesi	45	Talas Belediyesi
20	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	46	Taraklı Belediyesi
21	Hasankeyf Belediyesi	47	Tarsus Belediyesi
22	İzmir Büyükşehir Belediyesi	48	Tokat Belediyesi
23	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	49	Ürgüp Belediyesi
24	İznik Belediyesi	50	Van Belediyesi
25	Kars Belediyesi	51	Yalvaç Belediyesi
26	Kastamonu Belediyesi	52	Zeytinbağı Belediyesi

EK 5 Birliğin Üyeleri

ÜYE BELEDİYELER		
Adana Büyükşehir Belediyesi	Cevizli Belediyesi	Bursa Büyükşehir Belediyesi
Aladağ Belediyesi	Demre(Kale)Belediyesi	Orhaneli Belediyesi
Ceyhan Belediyesi	Elmalı Belediyesi	Gürsu Belediyesi
Karataş Belediyesi	Finike Belediyesi	İznik Belediyesi
Kozan Belediyesi	Gazipaşa Belediyesi	Mudanya Belediyesi
Pozantı Belediyesi	Kalkan Belediyesi	Mustafakemalpaşa Belediyesi
Seyhan Belediyesi	Kaş Belediyesi	Nilüfer Belediyesi
Yumurtalık Belediyesi	Kuyucak Belediyesi	Osmangazi Belediyesi
Adıyaman Belediyesi	Manavgat Belediyesi	Yenişehir Belediyesi
Besni Belediyesi	Muratpaşa Belediyesi	Yıldırım Belediyesi
Afyon Belediyesi	Ormana Belediyesi	Zeytinbağı (Tirilye) Belediyesi
Bolvadin Belediyesi	Side Belediyesi	Çanakkale Belediyesi
Dinar Belediyesi	Süleymaniye Belediyesi	Eceabat Belediyesi
Doğubayazıt Belediyesi	Tekirova Belediyesi	Gökçeada Belediyesi
Aksaray Belediyesi	Türkler Belediyesi	Küçükkuyu Belediyesi
Gülağaç Belediyesi	Aydın Belediyesi	Lapseki Belediyesi
Güzelyurt Belediyesi	Davutlar(Kuşadası) Belediyesi	Çankırı Belediyesi
Sofular Belediyesi	Didim Belediyesi	Çorum Belediyesi
Amasya Belediyesi	Karacasu Belediyesi	Alaca Belediyesi
Doğantepe Belediyesi	Kuşadası Belediyesi	Alacahüyük Belediyesi
Merzifon Belediyesi	Söke Belediyesi	Bayat Belediyesi
Taşova Belediyesi	Sultanhisar Belediyesi	Boğazkale Belediyesi
Altındağ Belediyesi	Yenipazar Belediyesi	Elvançelebi Belediyesi
Beypazarı Belediyesi	Altınoluk Belediyesi	Hacıhamza Belediyesi
Çankaya Belediyesi	Ayvalık Belediyesi	İskilip Belediyesi
Kalecik Belediyesi	Bigadiç Belediyesi	Laçin Belediyesi
Kızılcahamam Belediyesi	Burhaniye Belediyesi	Mecitözü Belediyesi
Nallıhan Belediyesi	Edincik Belediyesi	Oğuzlar Belediyesi
Polatlı Belediyesi	Edremit Belediyesi	Ortaköy Belediyesi
Antalya Büyükşehir Belediyesi	Erdek Belediyesi	Osmancık Belediyesi
Akseki Belediyesi	Güre Belediyesi	Denizli Belediyesi
Alanya Belediyesi	Havran Belediyesi	Buldan Belediyesi
Bademağacı(Döşemealtı) Belediyesi	Zeytinli Belediyesi	Kale Belediyesi
Belkıs Belediyesi	Bartın Belediyesi	Pamukkale Belediyesi
Beymelek Belediyesi	Amasra Belediyesi	Tavas Belediyesi
Büyükköy Belediyesi	Gercüş Belediyesi	Diyarbakır Büyükşehir

		Belediyesi
Söğüt Belediyesi	Hasankeyf Belediyesi	Silvan Belediyesi
Vezirhan Belediyesi	Bilecik Belediyesi	Sur Belediyesi
Bitlis Belediyesi	Osmaneli Belediyesi	Akçakoca Belediyesi
Adilcevaz Belediyesi	Mudurnu Belediyesi	Konuralp Belediyesi
Ahlat Belediyesi	Burdur Belediyesi	Edirne Belediyesi
Bolu Belediyesi	Göynük Belediyesi	Osmaniye Belediyesi
İpsala Belediyesi	Silivri Belediyesi	Devrekani Belediyesi
Uzunköprü Belediyesi	Şile Belediyesi	İnebolu Belediyesi
Elazığ Belediyesi	Şişli Belediyesi	Pınarbaşı Belediyesi
Kovancılar Belediyesi	Tuzla Belediyesi	Taşköprü Belediyesi
Palu Belediyesi	Zeytinburnu Belediyesi	Tosya Belediyesi
Erzincan Belediyesi	İzmir Büyükşehir Belediyesi	Kayseri Büyükşehir Belediyesi
Kemah Belediyesi	Alaçatı Belediyesi	Ağırnas Belediyesi (Melik Gazi)
Kemaliye Belediyesi	Aliağa Belediyesi	Bünyan Belediyesi
Erzurum Büyükşehir Belediyesi	Bademli Belediyesi	Develi Belediyesi
Uzundere Belediyesi	Bayındır Belediyesi	İncesu Belediyesi
Yakutiye Belediyesi	Bayraklı Belediyesi	Kocasinan Belediyesi
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Bergama Belediyesi	Koyunabdal Belediyesi
Odunpazarı Belediyesi	Beydağ Belediyesi	Kululu Belediyesi
Seyitgazi Belediyesi	Birgi (Ödemiş) Belediyesi	Melikgazi Belediyesi
Sivrihisar Belediyesi	Bornova Belediyesi	Pınarbaşı Belediyesi
Tepebaşı Belediyesi	Bozdağ Belediyesi	Talas Belediyesi
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	Çandarli Belediyesi	Tomarza Belediyesi
Nizip Belediyesi	Foça Belediyesi	Yahyalı Belediyesi
Şahinbey Belediyesi	Karşıyaka	Yeşilhisar Belediyesi
Şehitkamil Belediyesi	Konak Belediyesi	Kırklareli Belediyesi
Giresun Belediyesi	Konaklı Belediyesi	Vize Belediyesi
Şebinkarahisar Belediyesi	Ödemiş Belediyesi	Kırşehir Belediyesi
Gümüşhane Belediyesi	Seferihisar Belediyesi	Dulkadirli Belediyesi
Antakya Belediyesi	Selçuk Belediyesi	Kilis Belediyesi
Arsuz Belediyesi	Tire Belediyesi	Kocaeli Büyükşehir Belediyesi
Harbiye Belediyesi	Torbalı Belediyesi	Başiskele Belediyesi
İskenderun Belediyesi	Urla Belediyesi	Gebze Belediyesi
Payas Belediyesi	Yenişakran Belediyesi	Gölcük Belediyesi
Yayladağı Belediyesi	Kahramanmaraş Belediyesi	İzmit Belediyesi
Eğirdir Belediyesi	Elbistan Belediyesi	Kartepe Belediyesi
Yalvaç Belediyesi	Safranbolu Belediyesi	Konya Büyükşehir

		Belediyesi
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	Karaman Belediyesi	Akşehir Belediyesi
Adalar Belediyesi	Ermenek Belediyesi	Beyşehir Belediyesi
Beşiktaş Belediyesi	Kars Belediyesi	Çumra Belediyesi
Beyoğlu Belediyesi	Koçköy Belediyesi	Ereğli Belediyesi
Büyükçekmece Belediyesi	Kastamonu Belediyesi	Halkapınar Belediyesi
Çatalca Belediyesi	Abana Belediyesi	Ilgın Belediyesi
Eyüp Belediyesi	Araç Belediyesi	İmrenler Belediyesi
Fatih Belediyesi	Azdavay Belediyesi	Kadınhanı Belediyesi
Kadıköy Belediyesi	Bozkurt Belediyesi	Karapınar Belediyesi
Kartal Belesiyesi	Cide Belediyesi	Kulu Belediyesi
Kütahya Belediyesi	Gümüşlük Belediyesi	Siverek Belediyesi
Eskigediz Belediyesi	Köyceğiz Belediyesi	Viranşehir Belediyesi
Simav Belediyesi	Milas Belediyesi	Cizre Belediyesi
Malatya Belediyesi	Ören Belediyesi	Tekirdağ Belediyesi
Arapgir Belediyesi	Turgut Belediyesi	Tokat Belediyesi
Balaban Belediyesi	Yatağan Belediyesi	Başçiftlik Belediyesi
Battalgazi Belediyesi	Malazgirt Belediyesi	Dereköy Belediyesi
Darende Belediyesi	Nevşehir Belediyesi	Erbaa Belediyesi
Doğanşehir Belediyesi	Avanos Belediyesi	Niksar Belediyesi
Hekimhan Belediyesi	Göreme Belediyesi	Pazar Belediyesi
Manisa Belediyesi	Gülşehir Belediyesi	Sulusaray Belediyesi
Alaşehir Belediyesi	Kanlıca Belediyesi	Turhal Belediyesi
Kayacık Belediyesi	Kaymaklı Belediyesi	Zile Belediyesi
Kula Belediyesi	Mustafapaşa Belediyesi	Trabzon Belediyesi
Sart Belediyesi	Nar Belediyesi	Akçaabat Belediyesi
Mardin Belediyesi	Ortahisar Belediyesi	Sürmene Belediyesi
Derik Belediyesi	Uçhisar Belediyesi	Pertek Belediyesi
Mazıdağı Belediyesi	Ürgüp Belediyesi	Uşak Belediyesi
Midyat Belediyesi	Niğde Belediyesi	Van Belediyesi
Nusaybin Belediyesi	Bahçeli (Bor) Belediyesi	Yalova Belediyesi
Ömerli Belediyesi	Kemerhisar Belediyesi	Altınova Belediyesi
Savur Belediyesi	Ulukışla Belediyesi	Çiftikköy Belediyesi
Mersin Büyükşehir Belediyesi	Ordu Belediyesi	Termal Belediyesi
Akdeniz Belediyesi	Ünye Belediyesi	Akdağmadeni Belediyesi
Anamur Belediyesi	Kadirli Belediyesi	Sarıkaya Belediyesi
Atakent Belediyesi	Toprakkale Belediyesi	Yozgat Belediyesi
Aydıncık Belediyesi	Geyve Belediyesi	Karadeniz Ereğli Belediyesi
Çamlıyayla Belediyesi	Taraklı Belediyesi	Ağlasun Belediyesi
Mezitli Belediyesi	Samsun Büyükşehir Belediyesi	Gölhisar Belediyesi
Mut Belediyesi	İlkadım Belediyesi	Halfeti Belediyesi

Silifke Belediyesi	Vezirköprü Belediyesi	Harran Belediyesi
Tarsus Belediyesi	Aydınlar Belediyesi	Fethiye Belediyesi
Taşucu Belediyesi	Ziyaret Belediyesi	Güllük Belediyesi
Uzuncaburç Belediyesi	Sinop Belediyesi	Selçuklu Belediyesi
Muğla Belediyesi	Boyabat Belediyesi	Seydişehir Belediyesi
Beçin Belediyesi	Sivas Belediyesi	Enez Belediyesi
Beldibi Belediyesi	Divriği Belediyesi	Havsa Belediyesi
Bodrum Belediyesi	Gürün Belediyesi	Sancaktepe Belediyesi
Bozüyük Belediyesi	Şanlıurfa Belediyesi	Sariyer Belediyesi
Dalyan Belediyesi	Birecik Belediyesi	Çatalzeytin Belediyesi
Datça Belediyesi	Eyyüpnebi Belediyesi	Daday Belediyesi

EK 6 Üye Olmayan 13 İl Belediyesi

İL	BELEDİYE	SAYI
Ağrı	Doğubayazıt Belediyesi	1
Ankara	Altındağ Belediyesi, Beypazarı Belediyesi, Çankaya Belediyesi, Polatlı Belediyesi, Kalecik Belediyesi, Kızıkcahamam Belediyesi, Nallıhan Belediyesi	7
Balıkesir	Burhaniye Belediyesi, Edremit Belediyesi, Ayvalık Belediyesi, Altınoluk Belediyesi, Bigadiç Belediyesi, Erdek Belediyesi, Zeytinli Belediyesi, Güre Belediyesi, Edincik Belediyesi, Havran Belediyesi	10
Batman	Hasankeyf Belediyesi, Gercüş Belediyesi	2
Düzce	Konuralp Belediyesi, Akçakoca Belediyesi	2
Isparta	Yalvaç Belediyesi, Eğirdir Belediyesi, Uluborlu Belediyesi	3
Karabük	Safranbolu Belediyesi	1
Muş	Malazgirt Belediyesi	1
Sakarya	Taraklı Belediyesi, Geyve Belediyesi	2
Siirt	Ziyaret Belediyesi, Aydınlar Belediyesi	2
Şırnak	Cizre Belediyesi	1
Tunceli	Pertek Belediyesi	1
Zonguldak	Karadeniz Ereğli Belediyesi	1
13	**TOPLAM**	**34**

EK 7 Birliğe İli-İlçesi-Beldesi Üye Olmayan Belediyeler

Ardahan	Artvin
Bayburt	Bingöl
Hakkari	Iğdır
Kırıkkale	Rize

EK 8 Birliğe Üye Büyükşehir Belediyeleri

ÜYE BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİ		
Adana	Hatay	Mardin
Antalya	İstanbul	Mersin
Aydın	İzmir	Muğla
Bursa	Kahramanmaraş	Ordu
Denizli	Kayseri	Samsun
Diyarbakır	Kocaeli	Şanlıurfa
Erzurum	Konya	Tekirdağ
Eskişehir	Malatya	Trabzon
Gaziantep	Manisa	Van

Not: Renkli iller 6360 sayılı kanuna göre yeni kurulan Büyükşehir Belediyeleridir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Neşe BALCI

Doğum yeri : Samsun

Doğum tarihi : 06.06.1963

Medeni hali : Bekar

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim Durumu (Kurumve Yıl):

Lise : Ankara Yenimahhalle Halide Edip Lisesi (1981)

Lisans : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi (1993)

Yüksek Lisans :Ankara Üniversitesi FBE Taşınmaz Geliştirme ABD (2014)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:

İçişleri Bakanlığı (1983-2005)

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü (1998-1999)

Türkiye Belediyeler Birliği (2005-2014)